

DE SCHADUW VAN PAUS FRANCISCUS

Welkom bij een nieuw deel in de meeslepende serie 'De Schaduw van...', waarin de levens van historische figuren worden belicht op een manier die u nog nooit eerder heeft meegemaakt. Deze serie onderscheidt zich door het unieke perspectief van een mysterieuze alwetende entiteit die wij kennen als de Schaduw.

De Schaduw is een tijdloze getuige die door de eeuwen heen heeft rondgewaard, onzichtbaar voor het menselijk oog maar altijd aanwezig bij de sleutelmomenten in de geschiedenis. Deze enigmatische entiteit heeft koningen zien vallen en rijken zien opkomen, heeft gefluisterd in de oren van genieën en zwijgend toegekeken bij de grootste tragedies en triomfen van de mensheid. De Schaduw kent ons beter dan wij onszelf kennen, ziet wat verborgen blijft in de schaduwen van onze ziel.

In dit deel richten we onze aandacht op Paus Franciscus, een persoonlijkheid die de loop van de kerkgeschiedenis heeft veranderd door zijn revolutionaire benadering van barmhartigheid, bescheidenheid en maatschappelijke betrokkenheid. Hoewel vele geschiedenisboeken zijn leven hebben gedocumenteerd, heeft niemand ooit het verhaal verteld zoals de Schaduw dat kan – intiem, alwetend en met inzicht in de diepste gedachten en emoties die schuilgingen achter de historische feiten.

Wat u kunt verwachten is een reis die zowel historisch nauwkeurig als literair meeslepend is. Door de ogen van de Schaduw zult u getuige zijn van de vormende momenten, de persoonlijke worstelingen, de geheime gedachten en de monumentale beslissingen die Jorge Mario Bergoglio maakten tot de figuur die we vandaag kennen als Paus Franciscus, die ons op 21 maart 2025 heeft verlaten. Na elke episode deelt de Schaduw een persoonlijke fluistering – een diepzinnige reflectie die een nieuwe dimensie toevoegt aan ons begrip van deze historische persoonlijkheid.

Bereid u voor op een reis door tijd en ziel, waarin geschiedenis tot leven komt op een wijze die zowel onthullend als ontroerend is. Want in de schaduw van grote levens ligt soms de meest verhelderende waarheid verborgen.

Proloog

Ik ben de Schaduw.

Ik was aanwezig toen Romeinse keizers christenen naar de leeuwen wierpen en toen Constantijn zich tot het kruis bekeerde. Ik stond naast Petrus bij zijn kruisiging en fluisterde troost in de oren van martelaren. Ik was getuige van de bouw van de eerste basilieken en de opkomst van het Vaticaan als bolwerk van macht. Ik heb concilies bijgewoond waar dogma's werden gevormd die millennia zouden standhouden, en ik zag hoe het schisma de kerk verscheurde. Ik heb naast pausen gestaan op hun sterfbed en zag hoe hun wereldse macht vervaagde in het aangezicht van de eeuwigheid.

Maar zelden werd ik zo gefascineerd door een figuur als door Jorge Mario Bergoglio, de man die de wereld zou leren kennen als Paus Franciscus. In een tijd waarin de kerk gebukt ging onder schandalen en wereldwijde scepsis, koos een nederige jezuïet uit Argentinië voor een revolutie van tederheid. Hij nam niet alleen de naam van Franciscus van Assisi aan, maar ook diens missie om de kerk te herbouwen, niet met goud of dogma's, maar met barmhartigheid en nabijheid.

Hoewel ik door de eeuwen heen vele heiligen en zondaars heb gekend, was Franciscus anders. Hij droeg de tegenstrijdigheden van zijn tijd – tussen traditie en vernieuwing, tussen dogma en barmhartigheid, tussen kerk en wereld – niet als een last, maar als een brug. In zijn eenvoud school een complexiteit die zelfs mij, de eeuwige getuige, verraste. In zijn stiltes hoorde ik soms luider dan in zijn woorden het kloppen van een hart dat wilde helen wat gebroken was.

In een wereld verscheurd door polarisatie en in een kerk verdeeld door ideologie, bewandelde hij een weg die niet altijd werd begrepen. Hij droeg de naam van een heilige die met de wolf sprak, en moest zelf leren navigeren tussen wolven in schaapskieren en schapen die vergeten waren hoe te luisteren. Van de sloppenwijken van Buenos Aires tot de majestueuze hallen van het Vaticaan, bleef hij in essentie dezelfde man – gedreven door een diep geloof dat zich vertaalde in concrete handelingen van compassie.

Ik was bij hem op het moment dat de witte rook opsteeg boven de Sixtijnse Kapel en ik was bij hem toen hij, omringd door vertrouwelingen, zijn laatste adem uitblies op die stille vroege maandagochtend op 21 april 2025. En in al die jaren tussen deze momenten, zag ik hoe één man, met al zijn menselijke beperkingen, probeerde een instituut van eeuwen te bewegen naar een nieuw tijdperk.

Dit is het verhaal van Franciscus, niet zoals de geschiedenisboeken het zullen vertellen, maar zoals alleen ik, de Schaduw, het heb meegemaakt – vanuit de donkere hoeken waar twijfels fluisteren en in het verblindende licht waar geloof de ziel verheft. Dit is het verhaal van een man die niet perfect was, maar die in zijn imperfectie een spiegel voorhield aan een wereld en een kerk die vergeten waren hoe ze naar zichzelf moesten kijken.

De jongen uit Buenos Aires

Op een koude winterdag in 1936, op 17 december om precies te zijn, werd in Buenos Aires een jongen geboren die de naam Jorge Mario Bergoglio kreeg. Het was een tijd van wereldwijde onrust, met het fascisme in opmars in Europa en economische instabiliteit die ook Argentinië niet onberoerd liet. De familie Bergoglio, Italiaanse immigranten die de oversteek hadden gemaakt op

zoek naar een beter leven, verwelkomde hun eerstgeborene in een bescheiden woning in de wijk Flores, een middenklassewijk die nog niet de contrasten van rijkdom en armoede kende die later zo kenmerkend zouden worden voor de stad.

Vader Mario José Bergoglio werkte als boekhouder bij de spoorwegen, een stabiele baan die het gezin een beperkte maar fatsoenlijke levensstandaard bood. Moeder Regina María Sívori was een toegewijde huisvrouw die haar geloof diep in het huiselijke leven verweven had. Het was vooral zij die de jonge Jorge de eerste zaadjes van geloof en devotie bijbracht, hoewel ze dit deed met een speelsheid en warmte die hem altijd zouden bijblijven. Als kind was Jorge niet bijzonder opvallend – een gewone jongen die graag voetbalde in de straten van Buenos Aires, die hield van de tango die uit de radio klonk, en die diep verbonden was met zijn grootmoeder Rosa, die hem verhalen vertelde over heiligen en martelaren.

"Een heilige die niet lacht, is geen heilige," placht zijn grootmoeder te zeggen, een wijsheid die de jonge Jorge zou meenemen door alle fasen van zijn leven. Van Rosa leerde hij niet alleen het formele geloof, maar ook een diep gevoel voor rechtvaardigheid en een natuurlijke neiging tot het verzorgen van de kwetsbaren. Op twaalfjarige leeftijd werd hij verliefd op een meisje uit de buurt, aan wie hij een briefje schreef waarin hij verklaarde dat als ze niet met hem zou trouwen, hij priester zou worden. Het universum had blijkbaar andere plannen voor hem, want het meisje wees hem af.

Maar de weg naar het priesterschap zou niet rechtlijnig zijn. Als tiener studeerde Jorge chemie aan een technische school en werkte hij korte tijd als chemisch technicus. Het was een periode van zoeken, van proberen zijn plaats in de wereld te vinden. Op een regenachtige septemberdag in 1953, toen hij zeventien was, passeerde Jorge een kerk en voelde een onweerstaanbare drang om te biechten. De priester die hem die dag ontving, was een diepgelovige man die de gave bezat van spirituele begeleiding. Deze ontmoeting zou Jorge diep raken – het was als een vonk die een lang smeulend vuur ontstak.

"Bij het verlaten van die biecht, voelde ik dat ik geroepen was tot het priesterschap," zou hij later vertellen. "Het was een zekerheid, een verbazing, een diepe vreugde." Deze ervaring veranderde zijn levenskoers volledig. Op eenentwintigjarige leeftijd, terwijl vele van zijn vrienden hun carrières begonnen of gezinnen stichtten, trad Jorge in bij het seminarie van Villa Devoto. Een jaar later, op 11 maart 1958, trad hij toe tot de Sociëteit van Jezus, de Jezuïeten, een orde bekend om haar intellectuele strengheid en missionaire ijver.

De Jezuïeten zagen potentieel in de jongeman. Hij was intelligent, toegewijd en bezat een natuurlijke empathie die hem in staat stelde verbindingen te leggen over sociale en culturele grenzen heen. Ze stuurden hem naar Chili voor zijn noviciaat en later naar het Colegio Máximo de San José in San Miguel, waar hij filosofie studeerde. Zijn opleiding was breed en diep, van klassieke filosofie tot moderne theologie, van literatuur tot psychologie. De jonge Jorge bloeide op in deze intellectuele omgeving, maar verloor nooit zijn geworteldheid in de concrete realiteit van het alledaagse leven.

In deze vormende jaren vond een gebeurtenis plaats die hem voor het leven zou tekenen. Op 21-jarige leeftijd kreeg Jorge een ernstige longinfectie die zo dreigend was dat een deel van zijn rechterlong operatief moest worden verwijderd. De pijn was intens, de angst reëel. "Op die momenten, als je op het randje van de dood balanceert, leer je het leven op een andere manier waarderen," zou hij later reflecteren. Deze ervaring van fysieke kwetsbaarheid en afhankelijkheid

liet een blijvend spoor na in zijn spiritualiteit – een besef van de fragiliteit van het bestaan en het belang van mededogen voor hen die lijden.

Na zijn herstel zette hij zijn studies voort met hernieuwde ernst en wijdde hij zich met hart en ziel aan zijn roeping. Op 13 december 1969, op 33-jarige leeftijd, werd Jorge Mario Bergoglio tot priester gewijd. Met deze wijding begon een nieuwe fase in zijn leven, een waarin de jongen uit Buenos Aires zou uitgroeien tot een man van God, gedreven door een diepe overtuiging dat geloof zich moest vertalen in concrete handelingen van liefde en rechtvaardigheid. Weinigen hadden toen kunnen voorspellen dat deze nederige Argentijnse jezuïet ooit de troon van Petrus zou bestijgen en een van de meest invloedrijke religieuze leiders van zijn tijd zou worden.

Fluistering van de Schaduw: Je droeg de herinneringen van Flores als een onzichtbare rozenkrans, elk kralenkraal een moment dat je vormde tot wie je zou worden. In de geur van je moeders cocido en het gelach van je vrienden op straat lag al de kiem van je latere barmhartigheid. Je wist het toen nog niet, Jorge, maar in de eenvoudige lessen van je grootmoeder Rosa hoorde je al de echo van een universele roeping. Als ik één ding geleerd heb in mijn eeuwige bestaan, is het dat grote zielen vaak beginnen in kleine huizen, en dat de jongen die speelt in het stof dezelfde kan zijn die ooit de wereld zal zegenen.

De jonge provinciaal

De jaren '70 brachten een periode van intense politieke turbulentie voor Argentinië. Het land werd verscheurd door ideologische conflicten, economische crisissen en een toenemende polarisatie die uiteindelijk zou culmineren in de militaire staatsgreep van 1976. Te midden van deze maatschappelijke onrust bewoog pater Jorge Bergoglio zich met een mengeling van voorzichtigheid en vastberadenheid. Als nieuw gewijde priester werd hij al snel opgemerkt door zijn oversten binnen de Jezuitenorde vanwege zijn natuurlijke leiderschapskwaliteiten, zijn pastorale toewijding en zijn intellectuele scherpste.

De opgang binnen de orde kwam snel – misschien te snel, zoals hij later zelf zou toegeven. Op 31 juli 1973, de feestdag van Sint-Ignatius van Loyola, stichter van de Jezuitenorde, werd Jorge Mario Bergoglio op slechts 36-jarige leeftijd benoemd tot provinciaal overste van de Jezuiten in Argentinië. Deze benoeming kwam op een cruciaal moment, niet alleen in zijn persoonlijke ontwikkeling als priester, maar ook in de geschiedenis van zijn land en van de kerk. Het was amper acht jaar na het Tweede Vaticaans Concilie, dat een frisse wind door de katholieke kerk had doen waaien, maar ook verwarring en verdeeldheid had gezaaid over de juiste interpretatie van de conciliaire vernieuwingen.

"Ik werd provinciaal gemaakt terwijl ik nog groen was," zou hij later bekennen. "Ik was onervaren en maakte fouten door een autoritaire en snelle manier van beslissingen nemen." Als jonge provinciaal moest hij leiding geven aan honderden jezuïeten, in een tijd waarin velen van hen worstelden met vragen over hun identiteit en missie. Sommigen omarmden de bevrijdingstheologie, die opkwam in Latijns-Amerika en opriep tot actieve betrokkenheid van de kerk bij sociale en politieke bevrijding. Anderen bleven trouw aan meer traditionele vormen van spiritualiteit en apostolaat.

Bergoglio navigeerde in deze complexe situatie met wat later zou worden herkend als zijn kenmerkende stijl: een diepe verankering in spirituele principes gekoppeld aan een pragmatische benadering van concrete uitdagingen. Hij was noch een doctrinaire conservatief, noch een

onbezonnen revolutionair. In plaats daarvan zocht hij naar wegen om de essentie van het katholieke geloof relevant te maken voor de specifieke context van Argentinië, met zijn schrijnende sociale ongelijkheden en politieke instabiliteit.

De militaire junta die aan de macht kwam in 1976 bracht een nieuwe dimensie van moeilijkheid. Het regime, onder leiding van generaal Jorge Rafael Videla, voerde een zogenaamde "Vuile Oorlog" tegen vermeende subversieve elementen, wat leidde tot de verdwijning, marteling en moord op duizenden burgers. De kerk stond voor een verscheurende keuze: confrontatie riskeren en daarmee haar leden blootstellen aan represailles, of een zekere mate van accommodatie zoeken om in stilte te kunnen werken aan de bescherming van degenen die in gevaar waren.

Bergoglio's handelen in deze periode zou later onderwerp worden van debat en controverse. Sommigen beschuldigden hem ervan niet krachtig genoeg stelling te hebben genomen tegen de junta, of zelfs van medeplichtigheid aan de overlevering van twee jezuïeten, Orlando Yorio en Franz Jalics, aan het regime. Anderen, waaronder vele die in die tijd dicht bij hem stonden, getuigden van zijn moedige maar discrete inspanningen om mensen te redden, door zijn contacten in de samenleving te gebruiken om bedreigde personen het land uit te helpen of schuilplaatsen te bieden.

"Ik moest vaak in het geheim handelen," zou hij jaren later toelichten. "Confrontatie zou meer kwaad dan goed hebben gedaan. We kozen ervoor om in stilte te werken, mensen te helpen ontsnappen, families te ondersteunen van verdwenen personen." Hij zou later vertellen hoe hij persoonlijk mensen had verborgen in het Colegio Máximo, de jezuïetenresidentie waarover hij toezicht hield, hoe hij valse papieren had verschaft aan mensen die moesten vluchten, en hoe hij urenlang had doorgebracht bij families die wanhopig op zoek waren naar hun verdwenen kinderen.

Deze beladen periode liet diepe sporen na in zijn spiritualiteit en zijn visie op leiderschap. Hij leerde de waarde van onderscheiding – het jezuïtische principe van zorgvuldige overweging van alle factoren voordat een beslissing wordt genomen. Hij leerde ook de beperkingen van macht, zelfs binnen de beschermde context van een religieuze orde, en ontwikkelde een levenslange afkeer van autoritarisme en ideologische rigiditeit, of die nu van links of van rechts kwam.

Na zijn zesjarige termijn als provinciaal werd Bergoglio in 1979 rector van het Colegio Máximo, waar hij jonge jezuïeten opleidde. Zijn tijd als rector werd gekenmerkt door een terugkeer naar een meer directe pastorale rol, waarin hij de intellectuele vorming combineerde met een sterke nadruk op pastorale ervaring in arme wijken. Hij stimuleerde zijn studenten om regelmatig de villa miseria's – de sloppenwijken – van Buenos Aires te bezoeken, niet als afstandelijke waarnemers maar als deelnemers aan het dagelijks leven van de mensen daar.

"De realiteit wordt beter begrepen vanuit de periferie dan vanuit het centrum," was een van zijn favoriete uitspraken in deze periode. Hij drong erop aan dat de toekomstige priesters niet alleen theologische boeken zouden bestuderen, maar ook "het boek van het leven" van mensen die aan de rand van de samenleving leefden. Deze ervaring zou hen vormen tot herders die "de geur van hun kudde" droegen, een beeld dat hij later als paus vaak zou gebruiken.

In deze jaren als rector, tot 1986, legde Bergoglio de fundamenteën van wat later zijn pastorale visie als bisschop en paus zou worden: een kerk die naar buiten treedt, die zich niet opsluit in abstracte theologie of institutionele zelfbehoud, maar die actief de ontmoeting zoekt met de wereld, vooral met degenen die lijden. Hij begeleidde persoonlijk vele jonge jezuïeten, niet alleen in hun intellectuele ontwikkeling maar ook in hun spirituele groei, waarbij hij een balans zocht tussen trouw aan de traditie en openheid voor de tekenen van de tijd.

Fluistering van de Schaduw: In die jaren van duisternis leerde je de subtiele kunst van het navigeren tussen principes en pragmatiek, terwijl de angst door de straten kroop zoals mist over de Río de la Plata. Je beslissingen in die tijd zouden je voor altijd achtervolgen, Jorge, zowel in de gefluisterde beschuldigingen van critici als in de stille dankbaarheid van hen die je redde zonder ooit je naam te kennen. Wat de wereld niet zag waren de slapeloze nachten waarin je worstelde met de grenzen van je macht, waarin je leerde dat soms de grootste moed schuilt in het kiezen voor de minst slechte optie wanneer goede opties ontbreken. In de schaduw van dictators leerde je de échte betekenis van autoriteit – niet als dominantie, maar als dienst aan het leven.

Córdoba: de woestijnjaren

Na jaren van intensief leiderschap als provinciaal en rector kwam er een abrupte en pijnlijke wending in het leven van Jorge Bergoglio. In 1990, op 53-jarige leeftijd, werd hij door zijn oversten in de Jezuïetenorde naar Córdoba verbannen, een provinciestad zo'n 700 kilometer verwijderd van Buenos Aires. Deze periode, die hijzelf later zou omschrijven als zijn "woestijnjaren", markeerde een van de donkerste maar ook meest vormende hoofdstukken in zijn spirituele reis.

De redenen voor deze verbanning waren complex en hadden te maken met interne spanningen binnen de Argentijnse provincie van de Jezuïeten. Tijdens zijn jaren als provinciaal en rector had Bergoglio een bepaalde koers uitgezet die niet door iedereen werd gewaardeerd. Sommigen vonden hem te conservatief in een tijd waarin vele Latijns-Amerikaanse religieuzen radicale sociale verandering omarmden. Anderen zagen hem als een polariserende figuur die de provincie had verdeeld met zijn sterke persoonlijkheid en beslissingen. Bovendien had het einde van de militaire dictatuur in 1983 een nieuwe dynamiek gecreëerd in de Argentijnse samenleving en kerk, waarin oude allianties en vijandschappen werden heroverwogen.

"Ik was verbannen naar Córdoba. Dat was een tijd van grote interne crisis," zou Bergoglio jaren later bekennen. "Het was een tijd van zuivering. Ik moest mezelf herontdekken als jezuïet, terug naar de basis." In Córdoba werd hij beperkt tot de rol van biechtvader en spiritueel begeleider. Voor iemand die gewend was aan leiderschapsposities en intensieve betrokkenheid bij belangrijke beslissingen, voelde deze marginalisering als een diepe vernedering.

Het jezuïetenhuis in Córdoba was een oud, traditioneel gebouw met lange, koele gangen en een ritme van leven dat was gemarkeerd door eenvoud en routine. Hier leefde Bergoglio in een kleine cel, bracht uren door in gebed en reflectie, hoorde biecht en las intensief. De bibliotheek van het huis werd zijn toevlucht, waar hij zich verdiepte in de werken van kerkvaders, heiligenlevens en spirituele geschriften. In het bijzonder raakte hij geboeid door de figuur van Sint-Jozef, de stille, trouwe beschermer van de Heilige Familie, die zijn roeping vervulde zonder publieke erkenning of glorie.

Het was een periode van intense innerlijke zuivering. Bergoglio moest omgaan met gevoelens van verwerping, mislukking en twijfel. "Ik had fouten gemaakt, zeker," zou hij later zeggen. "Maar de manier waarop ik werd behandeld was wreed." Toch vond hij in deze woestijnervaring een diepere wijsheid en een hernieuwd begrip van zijn roeping. In de stilte en afzondering van Córdoba ontwikkelde hij een nog diepere spiritualiteit van nederigheid en overgave.

Een oude portier van het jezuïetenhuis in Córdoba herinnerde zich later: "Pater Jorge was anders dan de anderen. Hij klaagde nooit, maar je kon zien dat hij leed. Toch was hij altijd vriendelijk en

beschikbaar voor iedereen die hem nodig had. Mensen kwamen van heinde en verre om bij hem te biechten. Ze zeiden dat hij kon luisteren zoals niemand anders."

Het was in deze periode dat Bergoglio een diepe devotie ontwikkelde voor "Maria, Ontknoper van Knopen", een Beierse devotie die hij tijdens zijn studies in Duitsland had ontdekt. Het beeld van Maria die geduldig een geknoopte koord ontrafelt, sprak tot zijn situatie – een leven dat verstrikt was geraakt in conflicten en misverstanden, maar dat met geduld en geloof kon worden rechtgetrokken. Later, als bisschop en paus, zou hij deze devotie verspreiden in Argentinië en wereldwijd.

De ervaring van marginalisering en vernedering in Córdoba leerde Bergoglio een onschatbare les over macht en kwetsbaarheid in de kerk. "Wat me redde," zou hij later zeggen, "was dat ik nooit de vreugde verloor, een gevoel voor humor, en dat ik bleef bidden." Deze ervaringen zouden later doorklinken in zijn frequente waarschuwingen als paus tegen carriërisme in de kerk en zijn nadruk op de deugd van nederigheid.

Geleidelijk, door zijn geduld en nederige aanvaarding van zijn lot, begon zijn reputatie als wijze biechtvader en spirituele gids te groeien. Mensen zochten hem op voor raad, niet vanwege zijn positie maar vanwege zijn diepte. Er werd iets authentieks gevoeld in zijn woorden, een wijsheid die was gerijpt in lijden. Waar hij eerder had geleid door autoriteit, leerde hij nu leiden door voorbeeld en innerlijke integriteit.

De wending in zijn lot kwam in 1992, toen Paus Johannes Paulus II hem benoemde tot hulpbisschop van Buenos Aires. Het nieuws kwam als een verrassing, niet in het minst voor Bergoglio zelf. Verschillende accounts suggereren dat zijn naam naar voren was gebracht door kardinaal Antonio Quarracino, de toenmalige aartsbisschop van Buenos Aires, die Bergoglio had leren kennen en waarderen als een man van integriteit en pastorale wijsheid.

De benoeming betekende een terugkeer uit de wildernis, een herstel van zijn publieke rol in de kerk. Maar hij keerde terug als een veranderd man. De ervaring van Córdoba had hem een les in nederigheid geleerd die hij nooit zou vergeten. "Na Córdoba," zou een naaste medewerker later opmerken, "was er een zachtheid in hem die er voorheen niet was. Een soort wijsheid die alleen komt door te lijden."

Op 27 juni 1992 werd Jorge Mario Bergoglio tot bisschop gewijd in de kathedraal van Buenos Aires. Als bisschoppelijk motto koos hij "Miserando atque eligendo" – "Door genade uitgekozen" – een verwijzing naar de roeping van Matteüs, de tollenaar die door Jezus met barmhartigheid werd aangekeken en uitgekozen als apostel. Het was een motto dat zijn eigen ervaring weerspiegelde: ondanks zijn tekortkomingen en perioden van verwerping, had God hem gekozen voor een nieuwe missie.

Het hoofdstuk in Córdoba was afgesloten, maar de lessen ervan zou hij de rest van zijn leven met zich meedragen. De man die terugkeerde naar Buenos Aires als bisschop was niet dezelfde die jaren eerder als gefrustreerde jezuïet was vertrokken. Hij had in de woestijn een nieuw begrip gevonden van wat het betekende om te dienen, te leiden en trouw te blijven aan zijn roeping temidden van beproevingen. En zoals de bijbelse verhalen leren, is het vaak in de woestijn dat de diepste ontmoetingen met God plaatsvinden.

Fluistering van de Schaduw: Je droeg je verbanning als een verborgen onderscheiding, Jorge, al kon ik de tranen zien die je in eenzaamheid vergoot als zelfs je gebeden leken te ketsen tegen het

plafond van je cel. In Córdoba leerde je wat geen seminarie of theologisch traktaat je ooit had kunnen leren – de smaak van de beker die je later zou noemen als de essentie van het priesterschap: vernedering gedragen zonder bitterheid. Ik zag hoe je handen sidderden wanneer je de namen las op de brieven die nooit werden beantwoord, hoe je worstelde met de vraag of je gehele levenswerk een vergissing was geweest. Maar het was juist hier, in deze donkerste vallei, dat je de herder werd die de wereld later zou kennen – niet door triomf maar door de alchemie van lijden, waarin vernedering werd getransformeerd tot mededogen.

De kardinaal van de sloppenwijken

Toen Jorge Mario Bergoglio in 1992 terugkeerde naar Buenos Aires als hulpbisschop, trof hij een stad aan die worstelde met de gevolgen van ingrijpende economische hervormingen. President Carlos Menem had een programma van privatiseringen en liberalisering doorgevoerd dat, hoewel het de hyperinflatie had beteugeld, ook had geleid tot toenemende werkloosheid en sociale ongelijkheid. De kloof tussen rijk en arm verbreedde zich zichtbaar in het stedelijke landschap, met luxe appartementen en winkelcentra die oprezen in de noordelijke wijken, terwijl de villa miseria's – de sloppenwijken – aan de periferie groeiden in omvang en wanhoop.

Als hulpbisschop, en vanaf 1997 als coadjutor-aartsbisschop met recht van opvolging, moest Bergoglio zijn weg vinden in deze complexe realiteit. Zijn benadering was kenmerkend: terwijl hij de administratieve taken van zijn functie consciëntieus vervulde, zocht hij voortdurend manieren om de kerk dichterbij de mensen te brengen, vooral bij degenen die zich aan de rand van de samenleving bevonden.

"De kerk moet naar buiten treden, naar de straten," benadrukte hij herhaaldelijk in zijn toespraken tot priesters en leken. "We kunnen niet wachten tot de mensen naar ons toekomen." Deze visie op een "uitgaande kerk" zou een vast element blijven in zijn pastorale benadering, van Buenos Aires tot het Vaticaan.

In februari 1998, met het overlijden van kardinaal Quarracino, werd Bergoglio de aartsbisschop van Buenos Aires. In deze positie zou hij zich ontpoppen als een herder met een duidelijke pastorale stijl en visie. Hoewel hij nu aan het hoofd stond van een van de belangrijkste aartsbisdommen van Latijns-Amerika, weigerde hij zich te installeren in het aartsbisschoppelijk paleis. In plaats daarvan koos hij ervoor om te blijven wonen in een eenvoudig appartement nabij de kathedraal, waar hij vaak zelf kookte en zonder chauffeur door de stad reisde met het openbaar vervoer.

"Aan de arm van de armen leren we wat het betekent om arm te zijn," zei hij eens tijdens een preek in Villa 21-24, een van de grootste sloppenwijken van Buenos Aires. Zijn aanwezigheid in deze wijken was geen zeldzaamheid of publiciteitsstunt, maar een regelmatig onderdeel van zijn dienst. Hij kende de curas villeros – de priesters die in de sloppenwijken werkten – bij naam en ondersteunde hun werk onvoorwaardelijk, ook wanneer dit kritiek opleverde van meer conservatieve elementen in de kerk en samenleving.

Een van deze priesters, Padre Pepe, herinnert zich: "Hij kwam niet als een belangrijk persoon om ons te inspecteren. Hij kwam als een broeder, at met ons, luisterde naar de problemen van de mensen, wist de namen van de kinderen. Hij had een buitengewoon geheugen voor persoonlijke details." Deze directe betrokkenheid bij het leven van de armen vormde de basis van zijn sociale denken, dat nooit beperkt bleef tot abstracte principes maar altijd geworteld was in concrete ontmoetingen met mensen van vlees en bloed.

In 2001 benoemde Paus Johannes Paulus II hem tot kardinaal. Tijdens de ceremonie in Rome instrueerde Bergoglio zijn gelovigen in Buenos Aires om het geld dat zij hadden willen besteden aan reizen naar Rome voor zijn kardinaalsbenoeming te doneren aan de armen. Dit gebaar was karakteristiek voor zijn stijl – een stijl van eenvoud en soberheid die later zou worden samengevat in zijn vaak herhaalde uitspraak: "Hoe zeer wens ik een arme kerk voor de armen."

Als kardinaal-aartsbisschop stond Bergoglio voor een van de meest uitdagende periodes in de recente geschiedenis van Argentinië. In december 2001 stortte de economie in. Banken sloten hun deuren, spaargeld verdampte, en de straten vulden zich met demonstranten die op potten en pannen sloegen terwijl ze riepen "¡Que se vayan todos!" ("Ze moeten allemaal weg!"), een uiting van woede tegen de gehele politieke klasse.

Te midden van deze crisis nam Bergoglio een prominente rol aan als morele stem. In zijn preken en publieke verklaringen bekritiseerde hij zowel de corruptie en het economisch beleid dat tot de crisis had geleid, als het geweld en de wanhoop die eruit voortkwamen. Hij riep op tot nationale verzoening en solidariteit, terwijl hij tegelijkertijd concrete initiatieven startte om de meest kwetsbaren te helpen. Onder zijn leiding opende Caritas Buenos Aires tientallen soepkeukens en stelde parochies hun deuren open voor daklozen.

"Een samenleving die de armen verwaarloost, breekt in stukken," verklaarde hij in een memorabele preek tijdens de Te Deum viering van 25 mei 2002, in aanwezigheid van president Eduardo Duhalde. Het was een directe confrontatie met de politieke macht, gesproken met de morele autoriteit van iemand die dagelijks getuige was van het lijden van de meest kwetsbaren.

Bergoglio's relatie met de politieke machten in Argentinië was complex en vaak gespannen. Toen Néstor Kirchner in 2003 aan de macht kwam, en later zijn vrouw Cristina Fernández de Kirchner in 2007, ontstond een impliciete maar reële tegenstelling tussen de kardinaal en het presidentiële echtpaar. De Kirchners beschouwden Bergoglio als een politieke tegenstander, een vertegenwoordiger van een conservatieve kerk die zich verzette tegen hun progressieve agenda op gebieden als huwelijksgelijkheid en reproductieve rechten.

Van zijn kant bekritiseerde Bergoglio wat hij zag als autoritaire tendensen in hun regeerperiode en hun falen om de diepgewortelde armoede in het land aan te pakken ondanks de verbeterde economische omstandigheden. Deze spanning bereikte een hoogtepunt tijdens het conflict tussen de regering en de landbouwsector in 2008, toen Bergoglio opriep tot dialoog terwijl de regering hem beschuldigde van het nemen van partij voor de grootgrondbezitters.

Ondanks deze politieke spanningen bleef Bergoglio zich primair richten op zijn pastorale missie. Hij reorganiseerde het aartsbisdom in kleinere, meer responsieve eenheden, bevorderde lekenbetrokkenheid in alle aspecten van het kerkelijk leven, en zette zich in voor oecumenische en interreligieuze dialoog. Hij onderhield warme relaties met de joodse gemeenschap van Buenos Aires – een van de grootste ter wereld – en met islamitische leiders, wat hem later als paus goed van pas zou komen.

Zijn stijl als administrator was pragmatisch en direct. "Hij kon soms stuurs zijn, zeer duidelijk in wat hij wilde," herinnert een voormalige medewerker zich. "Maar zijn beslissingen waren altijd gebaseerd op pastorale behoeften, nooit op persoonlijke voorkeuren of institutionele belangen." Deze pragmatische benadering ging gepaard met een diepe spiritualiteit die geworteld was in de ignatiaanse traditie van onderscheiding, waarbij elke beslissing werd gewogen in gebed en reflectie.

In 2012, op 75-jarige leeftijd, diende Bergoglio zoals vereist door het kerkelijk recht zijn ontslag in bij Paus Benedictus XVI. Hoewel dit een routinehandeling was voor bisschoppen die deze leeftijd bereikten en vaak werd afgewezen, maakte Bergoglio plannen voor zijn pensionering. Hij vertelde vrienden dat hij hoopte zich terug te kunnen trekken in een priesterhuis, waar hij de laatste jaren van zijn leven zou kunnen wijden aan biechthoren en pastoraal werk met de zieken.

Maar het universum had andere plannen. Eén jaar later zou deze eenvoudige maar gedreven herder, deze "kardinaal van de sloppenwijken" zoals hij liefdevol werd genoemd door de mensen van Villa 21-24, geroepen worden tot een missie die het lot van de wereldwijde katholieke kerk zou veranderen. Niemand, misschien zelfs hijzelf niet, kon vermoeden dat de volgende keer dat hij Rome zou bezoeken, hij niet meer zou terugkeren naar zijn geliefde Buenos Aires.

Fluistering van de Schaduw: In de nauwe steegjes van de villa's zag ik je telkens opnieuw thuiskomen, Jorge, ook al had je roeping je naar marmeren kathedralen en vergaderzalen van macht geleid. Je purperen gewaden konden de eenvoud van je ziel niet verbergen, noch je titel de man die elke avond neerknielde in stil gebed voor de armen die je die dag had ontmoet. Ik luisterde naar de gesprekken in presidentiële paleizen waar je naam werd gefluisterd met irritatie en vrees, niet beseffend dat jouw macht niet voortkwam uit politieke allianties maar uit het vertrouwen van hen die de maatschappij had vergeten. Je weigerde je ziel te verkopen voor een plaats aan tafel met de machtigen, en daardoor werd je invloedrijker dan je ooit had kunnen zijn door compromissen – want authenticiteit, Jorge, is een valuta die zelfs in de meest corrupte systemen haar waarde behoudt.

Habemus Papam

In februari 2013 schokte Paus Benedictus XVI de wereld met een aankondiging die in bijna zes eeuwen niet was voorgekomen: hij zou aftreden als paus. Zijn beslissing, gemotiveerd door wat hij beschreef als een gebrek aan kracht om de Petrusdienst adequaat te vervullen, creëerde een ongekende situatie in de moderne geschiedenis van de katholieke kerk. Op 28 februari, na een kort afscheid van de kardinalen in Rome, vertrok hij per helikopter naar Castel Gandolfo, en liet een vacante Heilige Stoel achter.

Kardinaal Jorge Mario Bergoglio arriveerde in Rome voor het conclaaf met een retourbiljet naar Buenos Aires in zijn zak en de verwachting dat hij spoedig zou terugkeren naar Argentinië. Op 76-jarige leeftijd beschouwde hij zichzelf als te oud voor de veeleisende functie van paus. Bovendien had hij al tijdens het conclaaf van 2005, waarbij kardinaal Joseph Ratzinger werd gekozen als Benedictus XVI, als runner-up gefigureerd. In de ongeschreven regels van pauselijke opvolging maakte dit hem een onwaarschijnlijke kandidaat voor de huidige verkiezing.

"Vergeet mij," zou hij gezegd hebben tegen kardinalen die zijn naam noemden in de informele gesprekken die voorafgingen aan het conclaaf. "Mijn tijd is voorbij." Maar naarmate de pre-conclaaf bijeenkomsten vorderden, groeide de erkenning onder de kardinalen dat de kerk voor ongekende uitdagingen stond. De nasleep van seksueel misbruikschandalen, financiële wanpraktijken binnen de Vaticaanse Bank, gelekte documenten die interne strijd onthulden (het zogenaamde "Vatileaks" schandaal), en een groeiende ontkerkelijking in traditioneel katholieke landen – dit alles riep om een leider die vernieuwing en herstel kon brengen.

Het conclaaf begon op 12 maart 2013. De 115 kardinaal-kiezers trokken zich terug in de Sixtijnse Kapel, afgesloten van de buitenwereld onder het beroemde plafond van Michelangelo. Het ritueel

van de pausverkiezing, verfijnd over eeuwen, ontvouwde zich: de eed van geheimhouding, het gebed, en dan het stemmen zelf – handgeschreven stembiljetten die in een urn werden geplaatst en vervolgens werden geteld.

Wat achter de gesloten deuren plaatsvond, is vanwege de eed van geheimhouding nooit volledig onthuld. Maar latere berichtgeving suggereert dat Bergoglio al in de eerste stemronde een aanzienlijk aantal stemmen vergaarde, en dat zijn steun in elke volgende ronde groeide. In slechts vijf stemmingen – ongewoon snel voor een modern conclaaf – werd hij gekozen.

Binnen in de Sixtijnse Kapel vroeg kardinaal Giovanni Battista Re, als deken van het College van Kardinalen, aan Bergoglio of hij de verkiezing accepteerde. In dat moment, zoals hij later zou onthullen, voelde Bergoglio een diepe vrede. "Het was," zo zei hij, "alsof God mij bij de hand nam." Hij accepteerde, en kondigde aan dat hij de naam Franciscus zou aannemen, ter ere van Franciscus van Assisi, de heilige van de armen, van vrede, en van zorg voor de schepping.

Het was een veelzeggende keuze. Geen enkele paus had ooit eerder deze naam gedragen. Door deze naam te kiezen, distantieerde hij zich subtiel van de imperiale traditie van het pausdom en gaf hij een signaal van de richting die hij voor de kerk voor ogen had: terug naar eenvoud, naar nabijheid bij de armen, naar een diep respect voor de natuur. Dat hij de naam Franciscus koos zonder "de Eerste" toe te voegen, zoals gebruikelijk was voor pausen die een nieuwe naam introduceerden, werd door velen gezien als een teken van zijn eenvoud en nederigheid.

Om 19:06 uur, na witte rook uit de schoorsteen van de Sixtijnse Kapel die de keuze van een nieuwe paus signaleerde, stapte kardinaal Jean-Louis Tauran het balkon van de Sint-Pietersbasiliek op en sprak de historische woorden: "Annuntio vobis gaudium magnum: Habemus Papam!" (Ik verkondig u een grote vreugde: Wij hebben een paus!). Hij kondigde de naam aan: "Georgium Marium Bergoglio" – een naam die velen verraste, zelfs onder Vaticanexperts.

Toen Franciscus zelf het balkon betrad, was zijn eerste gebaar karakteristiek: eenvoudig en ingrijpend. In plaats van de traditionele pauselijke zegen te geven, vroeg hij eerst de verzamelde menigte op het Sint-Pietersplein om voor hem te bidden. Hij boog zijn hoofd in stilte terwijl duizenden mensen in verstilde eerbied een zegen uitspraken voor hun nieuwe herder. Het was een omkering van hiërarchie die de toon zou zetten voor zijn pausschap.

"Goedenavond," waren zijn eerste informele woorden, alsof hij een gewone pastoor was die zijn parochie begroette. Hij sprak vervolgens over de "weg van broederschap, liefde en vertrouwen" die ze samen zouden gaan, waarna hij afsloot met de eenvoudige woorden "Slaap lekker en tot ziens", in plaats van formele zegeningen.

De volgende dag verbaasde hij zijn assistenten door persoonlijk te bellen naar de kiosk in Buenos Aires waar hij jarenlang zijn kranten had gekocht, om zijn abonnement op te zeggen. Hij belde ook naar het jezuïetenhuis waar hij had gelogeed vóór het conclaaf om zijn spullen op te halen en de rekening te betalen. "Een goed voorbeeld begint thuis," vertelde hij een assistent die suggereerde dat dit niet nodig was nu hij paus was.

Zijn eerste publieke daad als paus was een bezoek aan de basiliek van Santa Maria Maggiore, waar hij bloemen legde bij een icoon van Maria en bad. Vervolgens ging hij naar het hotel waar de kardinalen hadden verbleven om persoonlijk uit te checken en de rekening te betalen. "Als voorbeeld," legde hij uit aan de verbaasde hoteleigenaar. Deze gebaren leken klein, maar ze

signaleerden een radicale breuk met de pauselijke etiquette en protocollen die de eeuwen hadden overleefd.

In de dagen na zijn verkiezing werd duidelijk dat Franciscus een nieuwe stijl van pausdom introduceerde. Hij koos ervoor om niet in het Apostolisch Paleis te wonen, maar in Casa Santa Marta, een eenvoudig gastenverblijf binnen de Vaticaanse muren. Hij droeg eenvoudige witte gewaden zonder de traditionele rode schoenen en gouden kruizen. Hij reed in een bescheiden Ford Focus in plaats van de gepantserde Mercedes-Benz papamobiel. Hij schreef handgeschreven brieven naar gewone mensen die hem hadden geschreven en belde onverwacht naar mensen in nood, wat hem de bijnaam "de telefonerende paus" opleverde.

De signalen waren consistent en duidelijk: dit was een paus die de afstand tussen het pausdom en gewone gelovigen wilde verkleinen, die institutionele pracht inruilde voor pastorale nabijheid, en die voorbeelden wilde stellen van de eenvoud en nederigheid die hij predikte.

De eerste mis die hij vierde als paus was niet in de Sint-Pietersbasiliek, maar in de kleine kerk van Sant'Anna binnen Vaticaanstad, waar hij als een gewone pastoor na afloop bij de deur stond om gelovigen te begroeten. In zijn preek benadrukte hij een thema dat centraal zou staan in zijn pausschap: barmhartigheid. "De boodschap van Jezus is barmhartigheid," zei hij. "Voor mij – en ik zeg dit in alle nederigheid – is dit de sterkste boodschap van de Heer."

De wereld reageerde met fascinatie en grotendeels positief op deze Argentijnse paus die zo anders leek dan zijn voorgangers. Zelfs seculiere media, die vaak kritisch stonden tegenover de kerk, berichtten met een zekere verwondering over deze herder die wandelde zoals hij sprak. Het pausdom, zo lang geassocieerd met ceremoniële pracht en afstandelijkheid, leek onder Franciscus een menselijk gezicht te hebben gekregen.

Maar onder het applaus en het enthousiasme lagen al sluimerende spanningen. Franciscus' nadruk op eenvoud en hervorming werd niet door iedereen in de curie – de Vaticaanse bureaucratie – met enthousiasme begroet. Zijn kritiek op "spiritueel wereldse" elementen binnen de kerk, op carriërisme en luxe, werd door sommigen gezien als een impliciete verwerping van traditionele kerkelijke cultuur.

Nauwelijks een maand na zijn verkiezing, tijdens de chrismamis op Witte Donderdag, daagde hij priesters uit om "herders te zijn met de geur van de schapen" – een poëtische herinnering aan zijn dagen tussen de armen van Buenos Aires, maar ook een impliciete kritiek op klerikale afstandelijkheid. Deze spanning tussen vernieuwing en traditie, tussen institutionele belangen en pastorale prioriteiten, zou een constante factor blijven tijdens zijn pontificaat.

Terwijl Franciscus zijn nieuwe rol aanvaardde, bleef hij in hart en ziel de priester en bisschop die hij altijd was geweest: een man van diepe spiritualiteit en pragmatisch pastoraat, wars van pretenties, gedreven door een missie van barmhartigheid en een voorkeur voor de periferie. De wereld zou spoedig meer ontdekken van zijn visie voor de kerk en de mensheid, maar deze eerste dagen hadden al een onuitwisbare indruk gemaakt. Een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van het pausdom was begonnen, geschreven in de taal van eenvoud.

Fluistering van de Schaduw: In die minuten van stilte op het balkon, toen je je hoofd boog en vroeg om het gebed van de mensen vóór je je eigen zegen gaf, zag ik je hart kloppen met een mengeling van ontzag en vrees, Jorge. De naam die je koos was geen toeval – ik zag de jonge seminarist die ooit droomde van missioneren in Japan, de provinciaal die worstelde met maatschappelijke

verdeeldheid, de aartsbisschop die de bus nam tussen de armen. Je begreep instinctief wat weinigen in die marmeren hallen begrepen: dat echte macht niet schuilt in tronen, maar in de bereidheid om te knielen. Wat de menigte die avond niet kon zien, waren de tranen die je later vergoot in de eenzaamheid van je kamer, niet uit vreugde of verdriet, maar uit het diepe besef dat vanaf dat moment je leven voor altijd aan de kerk was gegeven, zonder de troost van je geliefde Buenos Aires om naar terug te keren.

Een revolutie van barmhartigheid

De eerste jaren van het pontificaat van Franciscus waren een wervelwind van activiteit, gekenmerkt door een series van gedurfde initiatieven, symbolische handelingen en uitdagende uitspraken die de wereld verraste en de kerk in beweging bracht. Al in de eerste maanden tekende zich een duidelijk beeld af van de richting die deze paus voor ogen had: een kerk die minder gepreoccupeerd was met zichzelf en meer gericht op haar missie in de wereld, minder een "douanekantoor" dat gelovigen beoordeelde en meer een "veldhospitaal" dat wonden heelde.

Een van de meest iconische momenten uit deze vroege periode was zijn bezoek aan het Italiaanse eiland Lampedusa in juli 2013, amper vier maanden na zijn verkiezing. Lampedusa was het toneel geworden van talloze tragedies waarbij duizenden Afrikaanse migranten verdronken in hun poging Europa te bereiken. Door dit als zijn eerste apostolische reis buiten Rome te kiezen, plaatste Franciscus de kwestie van migranten en vluchtelingen - mensen aan de periferie van de samenleving - direct in het middelpunt van zijn pontificaat.

"Wij hebben ons aangepast aan het lijden van de ander, het raakt ons niet, het interesseert ons niet, het is niet onze zaak!" klaagde hij tijdens een mis gevierd op een altaar gemaakt van een omgekeerde vissersboot. Hij sprak over een "globalisering van de onverschilligheid" en vroeg vergeving voor "degenen die met hun beslissingen op mondiaal niveau situaties hebben gecreëerd die tot deze tragedies leiden." Deze woorden, gesproken zonder diplomatieke voorzichtigheid, stelden migratie en globale economische ongelijkheid centraal in het morele discours van de kerk.

De wereld leerde snel de directe, soms ruwe stijl van Franciscus kennen. Tijdens een informele persconferentie op de terugvlucht van de Wereldjongerendagen in Rio de Janeiro in juli 2013, werd hem gevraagd naar homoseksuele priesters. Zijn antwoord - "Wie ben ik om te oordelen?" - ging viral en werd een van de meest geciteerde pauselijke uitspraken in de moderne geschiedenis. Hoewel hij de katholieke leer over homoseksualiteit niet veranderde, signaleerde hij een verschuiving in toon en benadering die velen zagen als een opening naar meer inclusiviteit.

In november 2013 publiceerde Franciscus zijn eerste grote document, de apostolische exhortatie "Evangelii Gaudium" (De Vreugde van het Evangelie), waarin hij zijn visie voor de kerk uiteenzette. Het was een krachtig manifest voor kerkelijke vernieuwing. "Ik droom van een missionaire keuze," schreef hij, "die in staat is alles te transformeren, zodat gewoonten, stijlen, tijdschema's, taal en elke kerkelijke structuur een kanaal worden dat meer geschikt is voor de evangelisatie van de huidige wereld dan voor zelfbehoud."

Dit document bevatte ook een ongewoon directe kritiek op bepaalde aspecten van de mondiale economie. "Deze economie doodt," verklaarde hij in een passage die conservatieve commentatoren schokte. Hij bekritiseerde het "ongebreidelde consumentisme" en een financieel systeem dat "nieuwe vormen van armoede uitsluit en domineert." Deze kritiek op wat hij de "afgodendienst van

geld" noemde, was niet nieuw in de sociale leer van de kerk, maar de directheid en urgentie waarmee hij sprak waren dat wel.

In 2014 kondigde Franciscus een ambitieus hervormingsprogramma aan voor de Romeinse Curie, de centrale bestuursapparaat van het Vaticaan. Hij installeerde een Raad van Kardinalen – aanvankelijk bestaande uit acht prelaten van verschillende continenten, later uitgebreid – om hem te adviseren over bestuurskwesties en hervormingen. Hij creëerde nieuwe dicasteries (Vaticaanse ministeries) en herstructureerde bestaande, met als doel een curie die meer dienstbaar was aan de lokale kerken wereldwijd en minder een zelfbedienend machtscentrum.

Maar het was tijdens zijn kersttoespraak tot de curie in december 2014 dat Franciscus zijn meest onverholen kritiek op het Vaticaanse bestuur uitte. Hij diagnosticeerde vijftien "ziektes" die volgens hem de curie plaagden, waaronder "spirituele Alzheimer" (het vergeten van de geschiedenis van verlossing), "existentiële schizofrenie" (een dubbelleven leiden), en "terrorisme van roddel" (kwaadspreken over collega's). Het was een uitspraak die velen binnen de muren van het Vaticaan als beledigend ervoeren, maar die door velen daarbuiten werd gezien als een noodzakelijke schok om een verstarde bureaucratie wakker te schudden.

Ondertussen introduceerde Franciscus hervormingen in de Vaticaanse Bank (officieel het Instituut voor Religieuze Werken), die lang was geplaagd door gebrek aan transparantie en beschuldigingen van witwaspraktijken. Hij benoemde externe experts om de financiën van het Vaticaan te herzien en in te stemmen met internationale standaarden voor transparantie. Deze financiële hervormingen waren pijnlijk en ontmoetten weerstand, maar werden algemeen erkend als cruciaal voor de geloofwaardigheid van de kerk.

Terwijl hij hervormingen doorvoerde, bleef Franciscus daden stellen die zijn visie op een "arme kerk voor de armen" illustreerden. Hij installeerde douches voor daklozen onder de colonnade van het Sint-Pietersplein, zette een kliniek op voor medische zorg aan de armen, en nodigde regelmatig daklozen uit om met hem te dineren. Op Witte Donderdag waste hij niet de voeten van priesters, zoals traditioneel gebruikelijk was, maar van gedetineerden, waaronder vrouwen en niet-katholieken. In 2015 kondigde hij aan dat het Vaticaan twee vluchtelingenfamilies zou opvangen en moedigde elke parochie in Europa aan hetzelfde te doen.

Een van de meest kenmerkende accenten van zijn vroege pontificaat was zijn nadruk op barmhartigheid. In maart 2015 kondigde hij een buitengewoon Heilig Jaar van Barmhartigheid aan, dat zou lopen van december 2015 tot november 2016. "De kerk heeft de noodzaak gevoeld om dit moment levend te houden," verklaarde hij. "Daarom roep ik een buitengewoon jubileum uit dat in het teken staat van de barmhartigheid." Het was de eerste keer dat een heel kerkelijk jaar aan dit thema was gewijd.

In zijn bul "Misericordiae Vultus" (Het Gezicht van Barmhartigheid), waarmee hij het jubileumjaar aankondigde, stelde Franciscus: "Barmhartigheid is de balk die het leven van de kerk steunt. Haar hele pastorale handelen zou moeten worden omgeven door de tederheid waarmee zij zich richt tot de gelovigen; niets in haar verkondiging en haar getuigenis aan de wereld mag zonder barmhartigheid zijn." Deze visie op een kerk die barmhartigheid centraal stelt, in plaats van doctrine of moreel rigorisme, zou door sommigen worden gezien als bevrijdend en door anderen als potentieel ondermijnend voor de morele duidelijkheid van de kerk.

Een van de meest substantiële en controversiële initiatieven in deze periode was de bisschoppensynode over familie, gehouden in twee sessies in 2014 en 2015. In tegenstelling tot

eerdere synodes moedigde Franciscus open discussie aan en drong hij aan op eerlijke debatten. De kwesties die werden besproken, waaronder de pastorale zorg voor gescheiden en hertrouwde katholieken en de benadering van homoseksuelen, waren bijzonder gevoelig.

De debatten waren soms verhit, met duidelijke tegenstellingen tussen meer traditionele en meer hervormingsgezinde prelaten. Conservatieve critici, waaronder enkele kardinalen, beschuldigden Franciscus ervan verwarring te zaaien en traditionele leer te verzwakken, terwijl progressieve stemmen zijn openheid voor nieuwe pastorale benaderingen prezen. De apostolische exhortatie "Amoris Laetitia" (De Vreugde van de Liefde), die in 2016 werd gepubliceerd als culminatie van de synode, zou een van zijn meest bediscussieerde documenten worden, vooral vanwege een voetnoot die leek te suggereren dat gescheiden en hertrouwde katholieken in sommige gevallen tot de communie zouden kunnen worden toegelaten.

Naast zijn focus op kerkelijke kwesties besteedde Franciscus aanzienlijke aandacht aan mondiale uitdagingen. In mei 2015 publiceerde hij de encycliek "Laudato Si'" (Geprezen zijt Gij), over de zorg voor ons "gemeenschappelijk huis" - de aarde. Dit document, dat ecologische bezorgdheid direct verbond met sociale rechtvaardigheid en het lot van de armen, werd alom geprezen, zelfs buiten religieuze kringen. Het markeerde een belangrijke interventie in het globale debat over klimaatverandering, slechts maanden voor de cruciale klimaatconferentie in Parijs.

Tijdens deze jaren reisde Franciscus uitgebreid, met bezoeken aan landen zo divers als Brazilië, Zuid-Korea, de Verenigde Staten, Cuba, Kenia, Uganda, de Centraal-Afrikaanse Republiek, Mexico en Polen. In zijn reiskeuzes toonde hij een duidelijke voorkeur voor perifere landen en regio's die door eerdere pausen minder werden bezocht. Zijn bereidheid om in conflictgebieden te gaan, zoals de Centraal-Afrikaanse Republiek, onderstreepte zijn vastberadenheid om bruggen te bouwen in een verdeelde wereld.

Aan het einde van deze eerste intensieve jaren van zijn pontificaat had Franciscus een duidelijk en vaak uitdagend profiel geschetst van zijn visie voor de kerk: een kerk die naar buiten treedt, die de periferie omarmt, die barmhartigheid verkiest boven rigiditeit, die zich niet verschuilt achter doctrines maar mensen in hun concrete levensomstandigheden ontmoet. Het was een visie die velen inspireerde, maar die ook kritiek en weerstand opriep, zowel binnen als buiten de kerk.

De man uit Argentinië die ooit dacht dat zijn tijd voorbij was, had in korte tijd een nieuwe dynamiek geïntroduceerd in de kerk en in het globale publieke discours. Wat begon als een verrassing - de verkiezing van de eerste Latijns-Amerikaanse paus, de eerste jezuïet op de troon van Petrus - was uitgegroeid tot een duidelijk omlijnd project van kerkelijke vernieuwing en maatschappelijk engagement. De revolutie van barmhartigheid die Franciscus voor ogen had, was in volle gang.

Fluistering van de Schaduw: Ik zag je worstelen met het gewicht van verwachtingen, Jorge, met de eenzaamheid van beslissingen die niemand anders voor je kon nemen. In die nachten in Santa Marta, wanneer de wereld sliep, zat jij over documenten gebogen, je hoofd in je handen, soms twijfelend of je de juiste woorden had gekozen, de juiste balans had gevonden. Je erfde een instituut van tweeduizend jaar oud, met lagen van geschiedenis en traditie die onmogelijk in één leven te transformeren zijn. Maar toch, in plaats van daardoor verlamd te raken, koos je voor de moed van kleine, concrete handelingen – een voetwassing hier, een onverwacht telefoontje daar – wetend dat symbolen soms dieper spreken dan encyclieken. Je grootste uitdaging was niet de weerstand van je

critici, maar de last van hoop die je wekte in degenen die al te lang hadden gewacht op een herder die naar hun stemmen zou luisteren.

Tegenwind en tegenspraak

Naarmate het pontificaat van Franciscus vorderde, groeide ook de tegenstand tegen zijn hervormingsagenda, zowel binnen als buiten de muren van het Vaticaan. Wat in de eerste jaren werd afgedaan als aanpassingsproblemen aan een nieuwe stijl, kristalliseerde zich uit tot fundamentele tegenstellingen over de richting van de kerk. De paus die zich had voorgesteld als een herder van eenheid, bevond zich steeds vaker in het centrum van een gepolariseerde kerk en wereld.

De kwestie die misschien wel de meeste controverse veroorzaakte, was zijn benadering van gescheiden en hertrouwde katholieken. In "Amoris Laetitia", gepubliceerd in april 2016, leek Franciscus de deur te openen voor een meer flexibele pastorale benadering van deze situaties. Vooral een veelbesproken voetnoot, nummer 351, suggereerde dat mensen in "onregelmatige" situaties in bepaalde gevallen tot de sacramenten zouden kunnen worden toegelaten. "Niemand kan voor altijd veroordeeld worden, want dat is niet de logica van het Evangelie," schreef hij.

Deze ogenschijnlijk milde formulering veroorzaakte een storm. In november 2016 stuurden vier kardinalen — Raymond Burke, Carlo Caffarra, Walter Brandmüller en Joachim Meisner — een formele brief aan de paus, de zogenaamde "dubia" (Latijn voor "twijfels"), waarin ze om opheldering vroegen over vijf punten die zij als dubbelzinnig beschouwden. Toen Franciscus weigerde direct te reageren, maakten ze hun brief publiek, een ongebruikelijke stap die door velen werd gezien als een openlijke uitdaging aan pauselijk gezag.

"De situatie is zo ernstig," vertelde kardinaal Burke aan een interview, "dat gelovigen beginnen te zeggen dat er een schisma in de kerk is." Hoewel dit een overdrijving was, weerspiegelde het een werkelijke kloof die zich ontwikkelde. Op sociale media, in katholieke publicaties en zelfs vanuit sommige preekstoelen werd Franciscus in toenemende mate bekritiseerd als ondermijner van de traditie en zelfs als ketter.

In 2017 verscheen in Rome een reeks posters met de afbeelding van een fronsende Franciscus en de tekst: "Waar is uw barmhartigheid gebleven?" Dit verwees naar zijn soms hardhandige behandeling van de Franciscanen van de Immaculata, een traditionele orde die onder pauselijk toezicht was geplaatst. Later dat jaar werden in Rome nagemaakte exemplaren van L'Osservatore Romano, de Vaticaanse krant, verspreid met een fictief interview waarin Franciscus zogenaamd zijn eigen leer heriep. Deze publieke uitingen van dissidentie waren ongekend in de moderne geschiedenis van het pausdom.

Franciscus reageerde karakteristiek op deze kritiek: met een mengeling van geduld, humor en occasionele strenge opmerkingen. In een toespraak tot jezuïeten in 2019 merkte hij op: "Het is een eer wanneer Amerikanen me aanvallen," een verwijzing naar de bijzonder vocale kritiek uit Amerikaanse conservatieve katholieke kringen. In private gesprekken was hij soms scherper, zoals bleek uit gelekte opmerkingen waarin hij bepaalde critici verweet "een mes in zijn rug te steken".

Naast de theologische en pastorale controverses, bleef het misbruikschandaal een persistente schaduw over zijn pontificaat werpen. Hoewel Franciscus maatregelen had genomen die verder

gingen dan zijn voorgangers — zoals het creëren van een Pauselijke Commissie voor de Bescherming van Minderjarigen en het instellen van een nultolerantiebeleid — werd zijn aanpak vaak als te weinig en te laat bekritiseerd door slachtoffergroepen.

Een bijzonder moeilijk moment kwam in januari 2018 tijdens een bezoek aan Chili. Toen hem werd gevraagd naar bisschop Juan Barros, die beschuldigd werd van het toedekken van misbruik door priester Fernando Karadima, verdedigde Franciscus de bisschop en beschuldigde de slachtoffers van "laster". De golf van verontwaardiging die volgde, dwong een zeldzame publieke verontschuldiging van de paus af. Later nodigde hij Chileense misbruikslachtoffers naar Rome, luisterde urenlang naar hun verhalen, en accepteerde uiteindelijk het ontslag van alle Chileense bisschoppen, een ongekennde stap.

"Ik heb deel uitgemaakt van het probleem," erkende hij in een brief aan de Chileense bisschoppen. Deze episode toonde zowel de potentiële blindheid van Franciscus voor bepaalde institutionele problemen als zijn vermogen tot zelfreflectie en koerscorrectie — een zeldzame eigenschap onder wereldleiders.

De innerlijke weerstand tegen hervormingen binnen het Vaticaanse apparaat bleef een constante uitdaging. Pogingen om de financiën te herstructureren stuitte op diepgewortelde belangen. In 2017 ontsloeg Franciscus kardinaal Gerhard Müller als prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer, en in 2018 accepteerde hij het ontslag van kardinaal George Pell, die belast was met financiële hervormingen, nadat deze in Australië was aangeklaagd wegens historisch seksueel misbruik (hoewel Pell later door het Hooggerechtshof van alle beschuldigingen zou worden vrijgesproken).

De tegenstand tegen Franciscus bereikte een nieuw niveau in augustus 2018, toen aartsbisschop Carlo Maria Viganò, voormalig pauselijk nuntius in de Verenigde Staten, een 11 pagina's tellende brief publiceerde waarin hij beweerde dat Franciscus op de hoogte was van beschuldigingen van seksueel wangedrag tegen kardinaal Theodore McCarrick, maar desondanks sancties tegen hem had opgeheven. Viganò riep Franciscus op af te treden. Dit was een ongekennde publieke aanval van een hoge prelaat op een zittende paus.

Franciscus koos ervoor niet direct te reageren op deze beschuldigingen. "Ik zal geen woord zeggen over dit," vertelde hij aan journalisten op de terugvlucht van Ierland. "Lees de verklaring zorgvuldig en oordeel zelf." Later zouden documenten aantonen dat Viganò's beweringen op verschillende punten misleidend waren, met name betreffende de vermeende sancties tegen McCarrick door Benedictus XVI, maar de episode illustreerde de diepte van de interne verdeeldheid binnen de kerk.

Te midden van deze kerkkwesties bleef Franciscus zich uitspreken over mondiale uitdagingen. Zijn kritiek op het "globalisering van onverschilligheid" tegenover migranten, zijn pleidooien voor klimaatactie, en zijn kritiek op wat hij "een economie die doodt" noemde, brachten hem regelmatig in conflict met politieke leiders, vooral die aan de rechterzijde van het spectrum.

In 2019 confronteerde hij de Braziliaanse president Jair Bolsonaro over het Amazonegebied, en zijn frequente kritiek op anti-immigratiebeleid bracht hem in botsing met leiders als de Amerikaanse president Donald Trump en de Italiaanse politicus Matteo Salvini. Sommigen binnen de kerk, vooral in de Verenigde Staten, beschuldigden hem ervan te politiek te zijn en de grens tussen geloofskwesties en politieke kwesties te vervagen, terwijl anderen zijn pleidooi voor de armen en gemarginaliseerden juist zagen als een authentieke uitdrukking van het evangelie.

De pandemie die begin 2020 uitbrak, stelde Franciscus voor nieuwe uitdagingen. De beelden van de paus die op een regenachtige avond in maart 2020 alleen over een verlaten Sint-Pietersplein liep om te bidden voor het einde van de pandemie, gingen de wereld over en werden een symbool voor de universele eenzaamheid en angst van het moment. Zijn encycliek "Fratelli Tutti" (Allen Broeders), uitgebracht in oktober 2020 te midden van de pandemie, was een reflectie op de noodzaak van mondiale solidariteit in een verdeelde wereld.

"Niemand redt zichzelf alleen," herhaalde hij vaak in deze periode, een boodschap die resoneerde in een wereld die worstelde met een virus dat geen grenzen of sociale klassen respecteerde. Tijdens de pandemie liet Franciscus een opmerkelijk pragmatisme zien, het steunen van vaccinatiecampagnes ondanks bezwaren van sommige katholieken, en het aanpassen van kerkelijke praktijken om verspreiding te voorkomen, zelfs als dit betekende dat traditionele rituelen tijdelijk moesten worden gewijzigd.

Terwijl de kritiek op bepaalde aspecten van zijn pausschap aanhield, groeide Franciscus' persoonlijke populariteit onder veel gewone katholieken en niet-katholieken. Zijn eenvoudige taal, zijn vermogen om complexe theologische concepten te vertalen naar het dagelijks leven, en zijn zichtbare betrokkenheid bij de problemen van gewone mensen, maakten hem toegankelijk op een manier die zeldzaam was voor een paus.

Zijn gewoonte om spontaan te bellen naar mensen die hem hadden geschreven, zijn bezoeken aan gevangenissen, vluchtelingenkampen en sloppenwijken, en zijn nadruk op concrete gebaren van vriendelijkheid boven ingewikkelde theologische speculaties, creëerden een beeld van een paus die meer herder dan monarch was. "Ik zie de kerk als een veldhospitaal na een slag," zei hij in een interview. "Het heeft geen zin om een ernstig gewonde patiënt te vragen naar zijn cholesterolniveau."

Tegen het einde van 2020, terwijl hij zich voorbereidde op het achtste jaar van zijn pontificaat, zou Franciscus kunnen terugkijken op een periode van opmerkelijke activiteit en uitdaging. Hoewel velen van zijn initiatieven op weerstand waren gestuit, had hij onmiskenbaar een nieuwe toon gezet voor het pausdom en het publieke gesprek over de rol van de kerk in de wereld veranderd. Of deze veranderingen blijvend zouden zijn, of ze zich zouden vertalen in duurzame institutionele hervormingen, en hoe ze uiteindelijk zouden worden beoordeeld in de lange geschiedenis van de kerk, waren vragen die alleen de tijd zou beantwoorden.

Wat wel duidelijk was, was dat de jonge Jorge Bergoglio die ooit droomde van het werken als een eenvoudige priester, en die had verwacht zijn dagen te eindigen als een gepensioneerde bisschop in Buenos Aires, was uitgegroeid tot een van de meest besproken en invloedrijke figuren op het wereldtoneel. Te midden van schandalen, kritiek en tegenspoed, was hij trouw gebleven aan zijn visie van een kerk die barmhartigheid centraal stelde en die zich richtte op de periferie in plaats van op zichzelf.

Fluistering van de Schaduw: De critici die je een revolutionair noemden begrepen niet dat je diepste verlangen niet was om te breken maar om te helen, Jorge. Ik zag je pijn wanneer brieven binnenkwamen die je beschuldigden van ketterij, wanneer aanvallen kwamen van degenen die beweerden trouw te zijn aan dezelfde Christus die jij probeerde te dienen. In de stille kapel van Santa Marta hoorde ik je bidden voor degenen die je het meest fel bekritiseerden, maar ik hoorde ook je diepe zuchten van vermoeidheid en soms twijfel. Het paradoxale gewicht van je ambt werd duidelijk in deze jaren – hoe meer je probeerde instituties te hervormen, hoe zwaarder hun inertie

drukte; hoe meer je sprak over barmhartigheid, hoe luider de stemmen werden die rigiditeit eisten. Toch, in die momenten van donkerheid, keek je vaak naar je eenvoudige ijzeren kruis, de enige pauselijke insigne die je nooit wilde vervangen, en vond je de balans die je nodig had om verder te gaan op de weg van het evangelie, zelfs als het een weg van tegenspraak was.

Synodaal pad

Met het vorderen van zijn pontificaat werd steeds duidelijker dat Franciscus niet slechts incidentele veranderingen nastreefde, maar een fundamentele transformatie van de manier waarop de kerk functioneerde. De rode draad die door zijn initiatieven liep, kristalliseerde zich uit in één kernbegrip: synodaliteit. Dit concept, geworteld in de vroege kerkgeschiedenis maar opnieuw geïnterpreteerd voor de moderne tijd, zou de sleutel worden tot het begrijpen van zijn langetermijnvisie voor kerkvernieuwing.

"Een synodale kerk is een kerk van het luisteren," legde Franciscus uit in 2015, bij de 50ste verjaardag van de instelling van de Bisschoppensynode. "Het is een wederzijds luisteren waarin iedereen iets te leren heeft. De gelovigen, het college van bisschoppen, de bisschop van Rome: allen luisteren naar elkaar, en allen luisteren naar de Heilige Geest."

Deze visie op een kerk die meer op onderlinge consultatie en minder op hiërarchische decreten gebaseerd was, vertegenwoordigde een subtiële maar diepgaande verschuiving in het kerkelijk zelfverstaan. In plaats van een piramidale structuur waarin gezag vooral van boven naar beneden vloeit, bepleitte Franciscus een meer circulair model waarin alle stemmen gehoord worden en bijdragen aan het onderscheidingsproces.

De praktische uitwerking van deze visie begon vorm te krijgen in oktober 2021, toen Franciscus een ongekend wereldwijd synodaal proces lanceerde dat zou culmineren in de Synode over Synodaliteit in oktober 2023. In tegenstelling tot eerdere synodes die zich richtten op specifieke thema's zoals familie of jongeren, was dit een synode over het synodale proces zelf – over hoe de kerk beslissingen neemt, luistert en samen wandelt.

"Het doel van dit synodaal proces is niet om documenten te produceren, maar om dromen te planten, profetieën en visies op te wekken, hoop te doen opbloeien, vertrouwen te stimuleren, wonden te verbinden, relaties te weven, een dageraad van hoop te doen ontwaken, van elkaar te leren, en een positieve verbeelding te creëren," verklaarde hij bij de opening van het proces.

De eerste fase van dit proces was een ongekennde wereldwijde consultatie waarbij alle bisdommen werden uitgenodigd om luistersessies te organiseren. In parochiezalen, gemeenschapscentra en online forums werden katholieken – en zelfs niet-katholieken – aangemoedigd om hun ervaringen, verwachtingen en zorgen over de kerk te delen. Het was een ambitieuze poging om niet alleen met de stemmen van experts en bisschoppen rekening te houden, maar ook met die van gewone gelovigen, inclusief degenen die zich aan de rand van de kerk voelden.

Deze benadering was niet zonder uitdagingen. In sommige regio's, zoals delen van Europa en Noord-Amerika, waren er zorgen dat het synodale proces zou worden gebruikt om druk uit te oefenen voor veranderingen in kerkelijke leer over kwesties zoals vrouwelijke diakens, gehuwde priesters of LGBT-inclusie. In andere gebieden, met name in Afrika en delen van Azië, waren er zorgen dat westerse progressieve agenda's zouden worden opgedrongen aan lokale kerken met verschillende culturele contexten.

Franciscus navigeerde voorzichtig door deze spanningen, waarbij hij benadrukte dat synodaliteit niet hetzelfde was als parlementaire democratie of meerderheidsregel. "De synode is geen parlement," herhaalde hij vaak. "Het is een beschermd ruimte waar de Heilige Geest kan werken." Hij benadrukte dat het luisteren naar verschillende stemmen niet betekende dat elke positie even geldig was, maar dat onderscheiding altijd moest plaatsvinden in het licht van het evangelie en de traditie.

Deze nuancerings stelde sommige critici niet gerust, die bleven vrezen dat het synodale model de deur zou openen voor een relativisering van kerkelijke leer. Kardinaal Gerhard Müller, voormalig prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer, waarschuwde bijvoorbeeld dat synodaliteit niet mocht worden gebruikt om "de geopenbaarde waarheid aan te passen aan de heersende mening." Andere critici, waaronder sommige Afrikaanse bisschoppen, uitten bezorgdheid dat synodaliteit zou kunnen leiden tot wat zij zagen als westerse culturele imperialisme in kerkelijke aangelegenheden.

Ondanks deze spanningen bleef Franciscus het synodale proces bevorderen als de weg voorwaarts voor de kerk. In feite beantwoordde hij kritiek niet met terugtrekking maar met verdieping en uitbreiding van het proces. In oktober 2022 kondigde hij aan dat de Synode over Synodaliteit zou worden uitgebreid tot twee sessies, één in 2023 en één in 2024, om meer tijd te geven voor onderscheiding en discernering.

Parallel aan deze bredere synodale vernieuwing, bleef Franciscus specifieke structurele hervormingen doorvoeren. In maart 2022 kondigde hij een langverwachte hervorming van de Romeinse Curie aan via de apostolische constitutie "Praedicate Evangelium" (Verkondig het Evangelie). Dit document vertegenwoordigde de meest uitgebreide reorganisatie van het centrale bestuursapparaat van de kerk in decennia.

Een van de meest opvallende aspecten van deze hervorming was dat functies in de curie niet langer beperkt waren tot gewijde mannen; leken, inclusief vrouwen, konden nu in principe aan het hoofd staan van de meeste Vaticaanse departementen. "De paus, de bisschoppen en andere gewijde bedienaren zijn niet de enige evangelisatoren in de kerk," stelde het document. Dit opende de deur voor meer directe vrouwelijke leiderschap op het hoogste niveau van kerkelijk bestuur.

Franciscus zette deze principes in de praktijk door in de jaren die volgden steeds meer vrouwen te benoemen in hoge Vaticaanse functies. Zuster Nathalie Becquart werd bijvoorbeeld benoemd tot onderstaatssecretaris van de Synode van Bisschoppen, waardoor ze de eerste vrouw werd met stemrecht in een synode. Andere benoemingen volgden in diverse Vaticaanse departementen, van het Staatssecretariaat tot de Dicasterie voor Communicatie.

De reorganisatie van de curie streefde ook naar een meer missionaire oriëntatie. Het voormalige Evangelisatiedicasterie werd verheven tot een prominente positie, wat de nadruk van Franciscus weerspiegelde op de kerk als een naar buiten gerichte missionaire gemeenschap in plaats van een zelfgerichte bureaucratie. Deze verschuiving, hoewel technisch in formulering, vertegenwoordigde een diepgaande theologische herijking van de prioriteiten van de kerk.

Naast deze structurele veranderingen, bleef Franciscus zich uitspreken over wereldwijde uitdagingen, hoewel hij nu begon te reflecteren op de langetermijnplicaties van zijn sociale en ecologische leer. De COVID-19-pandemie had bestaande ongelijkheden blootgelegd en verergerd, en Franciscus was onvermoeibaar in zijn pleidooi voor wat hij een "rechtvaardiger en inclusievere" post-pandemische wereld noemde.

"We kunnen niet terugkeren naar de valse zekerheid van de politieke en economische systemen die we hadden vóór de crisis," zei hij in een toespraak tot de Verenigde Naties in september 2020. In plaats daarvan pleitte hij voor een fundamentele heroverweging van mondiale economische en politieke structuren, gebaseerd op solidariteit en zorg voor het gemeenschappelijk welzijn.

Deze thema's kwamen samen in zijn boek "Laten we dromen", gepubliceerd in december 2020, waarin hij de pandemie besprak als zowel een tragedie als een mogelijke keerpunt. "In deze crisis," schreef hij, "staat de hele mensheid op het spel. We moeten ervoor zorgen dat we waardig uit deze crisis komen en niet terugvallen in een nog erger virus: dat van de onverschillige egoïsme."

Naarmate Franciscus ouder werd – hij werd 87 in december 2023 – begonnen sommigen te speculeren over zijn nalatenschap en de duurzaamheid van zijn hervormingen. Zou de synodale visie die hij promootte overleven in een post-Franciscus-tijdperk? Zouden de institutionele veranderingen die hij had doorgevoerd wortelschieten en bloeien, of zouden ze worden teruggedraaid door zijn opvolger?

Deze vragen werden nog dringender door Franciscus' gezondheidsproblemen. In juli 2021 onderging hij een darmoperatie, en in de jaren daarna worstelde hij met knieproblemen die hem vaak in een rolstoel dwongen. Toch weigerde hij zijn programma significant in te perken, en hij behield zijn kenmerkende energie en humor, zelfs als zijn fysieke kracht afnam.

In gesprekken over mogelijke aftreding volgde hij een consistente lijn: hij hield de deur open voor aftreden indien zijn gezondheid dit zou vereisen, zoals zijn voorganger Benedictus XVI had gedaan, maar hij gaf geen indicatie dat dit in de nabije toekomst zou gebeuren. "Het is niet in mijn gedachten op dit moment," zei hij in een interview in 2022, "maar dat betekent niet dat ik overmorgen niet zou kunnen beginnen na te denken over het."

Terwijl speculaties over zijn opvolging bleven circuleren, bleef Franciscus gericht op het planten van zaden voor de toekomst. Zijn benoemingen van kardinalen – degenen die uiteindelijk zijn opvolger zouden kiezen – toonden een consistente voorkeur voor herders uit de periferie van de kerk, met bijzondere aandacht voor Azië, Afrika en gemeenschappen die historisch ondervetegenwoordigd waren in het College van Kardinalen.

Bij de consistorie van augustus 2022 had Franciscus kardinalen gecreëerd uit 85 verschillende landen, een ongekennde geografische diversificatie die het mondiaal karakter van de katholieke kerk weerspiegelde. Deze uitbreiding van het College van Kardinalen betekende dat geen enkele regio of theologische factie een dominante stem zou hebben in de verkiezing van de volgende paus, wat Franciscus' nadruk op universaliteit en inclusiviteit onderstreepte.

Te midden van de dagelijkse uitdagingen van het pauselijk ambt, hield Franciscus vast aan bepaalde verankerende praktijken. Hij bleef dagelijks tijd doorbrengen in stil gebed, en hield vast aan zijn gewoonte om persoonlijke telefoontjes te plegen naar mensen in nood – van slachtoffers van natuurrampen tot families die een geliefde hadden verloren. Deze gebaren, vaak buiten het zicht van camera's, weerspiegelden zijn diepe overtuiging dat het evangelie moet worden geleefd in concrete handelingen van barmhartigheid.

Bij een reflectie op zijn leven en roeping in een interview in 2022, zei Franciscus: "De Heer heeft me altijd geleid, zelfs in moeilijke tijden. Dat is mijn ervaring. Hij heeft me nooit alleen gelaten." Het was een echo van zijn bisschoppelijke motto, "Miserando atque eligendo" (Door genade

uitgekozen), een erkenning dat zijn reis van de achterbuurten van Buenos Aires naar de heilige zaal van het Vaticaan altijd werd gedragen door een kracht groter dan hemzelf.

De 'synodale weg' die Franciscus had ingeslagen was geen geïsoleerd initiatief, maar de centrale metafoor van zijn visie voor de kerk: een gemeenschap van mensen die samen wandelen, luisterend naar elkaar en naar de Geest, waarbij niemand achterblijft. Of deze visie de tand des tijds zou doorstaan, zou afhangen van hoe diep ze wortelde in de harten en praktijken van katholieken wereldwijd, van de basis tot de hoogste echelons van kerkelijk leiderschap.

Fluistering van de Schaduw: De geschiedenis zal misschien niet zozeer onthouden wat je hebt gebouwd, Jorge, maar wat je hebt gezaaid – zaadjes van een kerk die opnieuw leert te luisteren vóór ze spreekt, te onderscheiden vóór ze oordeelt, te omarmen vóór ze uitsluit. Ik zag je worstelen met de paradox van verandering in een instituut dat geworteld is in eeuwigheid, hoe je soms geduldig de stroom volgde en soms vastberaden tegen de stroom in zwom. Het synodale pad dat je koos was niet de gemakkelijkste route, noch de snelste, maar misschien wel de meest duurzame, want het wortelt verandering niet in decreten maar in gezamenlijke onderscheiding. In de avonden wanneer vermoeidheid je overviel en de pijn in je knie je herinnerde aan het gewicht van de jaren, zag ik hoe je terugkeerde naar de bron van je roeping – die jonge man in de biechtstoel die een stem hoorde die hem riep. Synodaal wandelen betekent nooit alleen te zijn op de weg, zelfs als de weg zich uitstrekt voorbij je eigen horizon.

Bruggen bouwen, muren slechten

"Bruggen bouwen, niet muren." Deze eenvoudige uitspraak, die Franciscus herhaaldelijk gebruikte tijdens zijn pausschap, vat zijn benadering van interfaith-relaties en internationale diplomatie kernachtig samen. In een tijdperk gekenmerkt door toenemende polarisatie, nationalisme en religieus sektarisme, koos Franciscus consequent voor dialoog boven confrontatie en inclusie boven isolatie. Deze houding was geen oppervlakkige diplomatieke strategie, maar een diepgewortelde theologische overtuiging dat alle mensen kinderen van dezelfde God zijn.

De zaadjes voor Franciscus' interreligieuze benadering waren al geplant tijdens zijn tijd in Buenos Aires, waar hij warme banden onderhield met de joodse en islamitische gemeenschappen. Als aartsbisschop schreef hij een boek met rabbijn Abraham Skorka, "Over hemel en aarde", en organiseerde hij interreligieuze gebedsdiensten in de kathedraal. Deze ervaringen vormden het fundament voor wat een kenmerkend aspect van zijn pausdom zou worden.

Een van de meest gedenkwaardige momenten kwam in februari 2019, toen Franciscus en Ahmed el-Tayeb, de grootimam van Al-Azhar in Egypte (een van de meest gezaghebbende stemmen in de soennitische islam), gezamenlijk het "Document over menselijke broederschap voor wereldvrede en samenleven" ondertekenden in Abu Dhabi. Dit historische document veroordeelde terrorisme in alle vormen en pleitte voor de rechten van vrouwen, kinderen en ouderen. Meest opvallend was de verklaring dat "pluralisme en diversiteit van religies, huidskleur, geslacht, ras en taal door God in Zijn wijsheid zijn gewild".

"God heeft alle menselijke wezens geschapen gelijk in rechten, plichten en waardigheid, en heeft hen geroepen om als broeders en zusters samen te leven," stelt het document. Deze affirmatie van religieus pluralisme als onderdeel van Gods plan, in plaats van slechts een historische realiteit die moet worden getolereerd, markeerde een significante theologische ontwikkeling en werd door sommige traditionele katholieken bekritiseerd als relativistisch.

Franciscus verdedigde zijn positie door te stellen dat het erkennen van de waarde van andere religies niet in tegenspraak is met het geloof in de uniciteit van Christus als verlosser. "De kerk waardeert Gods handelen in andere religies," legde hij uit in een toespraak in maart 2019, "zonder daarbij ook maar iets van haar eigen identiteit in te boeten, die wordt gekenmerkt door de belijdenis dat Jezus Christus de eniggeboren Zoon van God is."

De relatie die Franciscus met grootimam el-Tayeb ontwikkelde was meer dan symbolisch; het leidde tot concrete initiatieven zoals de oprichting van het Hogere Comité voor Menselijke Broederschap, dat de implementatie van de principes uit het document moest bevorderen. Een van de meest ambitieuze projecten die hieruit voortkwamen was de bouw van het Abrahamic Family House in Abu Dhabi, een complex dat een kerk, een synagoge en een moskee omvat, alle op gelijke hoogte gebouwd rond een gemeenschappelijke tuin, symboliserend de gelijkwaardigheid en verbondenheid van de drie abrahamitische tradities.

Franciscus' banden met de joodse wereld waren bijzonder sterk, voortbouwend op de grondslagen die waren gelegd door Johannes Paulus II en Benedictus XVI. Hij bezocht het Heilige Land in 2014, waar hij de Yad Vashem Holocaust-gedenkplaats bezocht en bad bij zowel de Westelijke Muur als de controversiële afscheidingsmuur tussen Israël en de Palestijnse gebieden. Dit laatste gebaar irriteerde Israëlische functionarissen maar werd geprezen door Palestijnen, illustrerend Franciscus' bereidheid om diplomatiek gevoelige gebaren te maken wanneer hij die moreel noodzakelijk achtte.

In een opmerkelijke stap in 2015 publiceerde de Pauselijke Commissie voor Religieuze Betrekkingen met de Joden een document getiteld "De gaven en de roeping van God zijn onherroepelijk", waarin werd bevestigd dat katholieken niet actief moeten proberen joden te bekeren, omdat "de joodse afgodendienst niet als opgeschort moet worden beschouwd." Dit document, hoewel niet direct door Franciscus geschreven, weerspiegelde zijn overtuiging dat de joods-christelijke dialoog moet worden gebaseerd op wederzijds respect en erkenning van Gods blijvende verbond met het joodse volk.

Naast de abrahamitische religies zocht Franciscus ook dialoog met oosterse tradities. In november 2017 reisde hij naar Myanmar en Bangladesh, waar hij boeddhistische en hindoeïstische leiders ontmoette en opriep tot samenwerking bij het aanpakken van armoede en milieuitdagingen. In Japan in 2019 ontmoette hij boeddhistische monniken en shintopriesters, terwijl hij gelijktijdig een krachtige oproep deed tot nucleaire ontwapening.

Deze interreligieuze inspanningen werden ondersteund door Franciscus' consistente afwijzing van het gebruik van religie om geweld te rechtvaardigen. "Religieuze mensen moeten doortastend zijn in het veroordelen van al degenen die religie misbruiken," verklaarde hij tijdens een interreligieuze bijeenkomst in Sri Lanka in 2015. "Religieuze overtuigingen mogen nooit geweld of intimidatie aanwakkeren."

Parallel aan deze interreligieuze initiatieven zette Franciscus zich in voor oecumenische verzoening tussen christelijke denominaties. Zijn vriendschap met de oecumenische patriarch Bartholomeus I, leider van de Oosters-Orthodoxe Kerk, leidde tot gezamenlijke verklaringen over milieubescherming en moderne slavernij. Hij ontmoette regelmatig leiders van diverse protestantse denominaties en benadrukte wat christenen verenigt boven wat hen verdeelt.

Een bijzonder emotioneel moment kwam in 2016, toen Franciscus samen met lutherse leiders de 500ste verjaardag van de Reformatie gedacht in Lund, Zweden. Door deel te nemen aan deze

herdenking van een gebeurtenis die historisch gezien een breuk in de westerse kerk markeerde, toonde Franciscus de mogelijkheid van helende herinnering en verzoening na eeuwen van vijandigheid. "Wij lutheranen en katholieken zijn begonnen samen de weg van verzoening te bewandelen," zei hij bij die gelegenheid.

Deze oecumenische openheid ging gepaard met Franciscus' inspanningen om conflicten binnen het katholicisme zelf te overbruggen. In 2016 ontmoette hij de leider van de Priesterbroederschap van Sint Pius X, een traditionalistische groep die in gespannen relatie met Rome stond sinds het Tweede Vaticaans Concilie. Hoewel volledige verzoening uitbleef, verleende hij hun priesters bepaalde bevoegdheden en erkende hij de geldigheid van biechten en huwelijken die door hen werden bediend, in een poging bruggen te bouwen naar de traditionalistische vleugel van de kerk.

Franciscus' internationale diplomatie strekte zich ver buiten religieuze kringen uit. Onder zijn leiding speelde de Heilige Stoel een cruciale rol in het herstel van diplomatieke betrekkingen tussen de Verenigde Staten en Cuba in 2014-2015, waarbij Vaticaanse diplomaten maandenlang achter de schermen werkten om deze historische doorbraak te faciliteren. Tijdens een bezoek aan Cuba in 2015, gevolgd door een reis naar de Verenigde Staten, belichaamde Franciscus zijn rol als bruggenbouwer tussen deze lang vervreemde naties.

Colombia was een ander opmerkelijk voorbeeld van Franciscus' vredesdiplomatie. Zijn bezoek aan het land in 2017, na het vredesakkoord dat een einde maakte aan meer dan 50 jaar gewapend conflict tussen de regering en FARC-guerrilla's, werd gezien als een belangrijke ondersteuning van het vredesproces. "Laat ons niet toestaan dat welk verschil dan ook ons ervan weerhoudt om vrede na te streven," pleitte hij tijdens een massabijeenkomst in Bogotá.

De Oekraïne-crisis na de Russische invasie in februari 2022 confronteerde Franciscus met een van zijn meest uitdagende diplomatieke kwesties. Zijn aanvankelijke terughoudendheid om Rusland direct als agressor te benoemen leidde tot kritiek uit Oekraïne en delen van Oost-Europa. Naarmate het conflict vorderde, werd zijn taal sterker, waarbij hij het "martelaarschap" van Oekraïne benoemde en de invasie in steeds duidelijker termen veroordeelde, maar hij bleef oproepen tot dialoog en vredesonderhandelingen, in lijn met de traditie van Vaticaanse neutraliteit in internationale conflicten.

In het Midden-Oosten zette Franciscus zich in voor dialoog en bescherming van christelijke minderheden. Zijn reis naar Irak in maart 2021, de eerste pauselijke bezoek aan dat land, was bijzonder betekenisvol. Ondanks veiligheidsrisico's en COVID-19-beperkingen, reisde hij naar Mosul en de Nineve-vlakte, gebieden die waren verwoest door ISIS, en ontmoette hij grootayatollah Ali al-Sistani, een van de meest invloedrijke sjiietische leiders. Het beeld van de paus die tussen de ruïnes van kerken in Mosul bad voor slachtoffers van terrorisme, werd een krachtig symbool van solidariteit met vervolgde christenen.

Franciscus' vredesdiplomatie strekte zich ook uit tot gebieden die minder internationale aandacht kregen. Zijn bezoeken aan de Centraal-Afrikaanse Republiek in 2015 en Zuid-Soedan in 2023 – landen verscheurd door burgeroorlog – brachten wereldwijde aandacht voor deze conflicten en onderstreepten zijn speciale zorg voor de "periferie" van de wereldpolitiek.

Een van de meest consistente thema's in Franciscus' internationale betrokkenheid was zijn oproep tot nucleaire ontwapening. Bij bezoeken aan Hiroshima en Nagasaki in 2019 noemde hij niet alleen het gebruik maar zelfs het bezit van kernwapens "immoreel". Deze positie vertegenwoordigde een

verschuiving in de katholieke leer, die voorheen nucleaire afschrikking onder bepaalde omstandigheden als moreel aanvaardbaar beschouwde.

"Vrede en internationale stabiliteit zijn onverenigbaar met pogingen om te bouwen op de angst voor wederzijdse vernietiging," verklaarde hij in Nagasaki. Deze onvoorwaardelijke afwijzing van kernwapens werd later opgenomen in de officiële Catechismus van de Katholieke Kerk, wat de autoriteit aantoont die Franciscus' morele oordelen geleidelijk binnen de kerkelijke leer verkregen.

Naast specifieke conflicten en kwesties, bood Franciscus een bredere visie op mondiale vrede die geworteld was in wat hij de "integrale ecologie" noemde – het idee dat vrede, sociale rechtvaardigheid en milieubescherming onderling verbonden zijn. Deze visie, uitgewerkt in zijn encycliek "Laudato Si'" en latere geschriften, benadrukte dat echte vrede niet alleen de afwezigheid van oorlog is, maar ook het bestaan van rechtvaardige sociale en economische structuren en respect voor de natuurlijke wereld.

Terwijl Franciscus werkte aan het bouwen van bruggen tussen religies en naties, werden zijn inspanningen niet altijd met enthousiasme ontvangen. Traditionele katholieken bekritiseerden zijn interreligieuze initiatieven soms als een vorm van relativisme die de uniciteit van het christelijke geloof ondermijnde. Politieke leiders die nationalistische of isolationistische posities aanhingen, zoals bepaalde figuren in de Verenigde Staten, Polen, Brazilië en Hongarije, ervoeren zijn pleidooien voor migranten en vluchtelingen als naïef of ideologisch gemotiveerd.

Toch hield Franciscus vast aan zijn overtuiging dat dialoog de enige weg voorwaarts is in een verdeelde wereld. "Dialog is niet onderhandelen," benadrukte hij. "Onderhandelen is proberen je eigen stuk van de taart te krijgen. Dat is niet wat ik bedoel. Dialog betekent: samen op zoek gaan naar het ware, het goede en het schone."

Deze onwrikbare toewijding aan dialoog en inclusie, zelfs wanneer dit politiek ongemakkelijk was, toonde een consistentie in Franciscus' benadering die de kern van zijn pauschap weerspiegelde – een overtuiging dat de kerk haar deuren moet openen naar de wereld, niet uit angst dat haar eigen identiteit zal verwateren, maar in het vertrouwen dat authentieke ontmoeting met de ander de weg is naar vrede en uiteindelijk naar waarheid.

Fluistering van de Schaduw: In de stilte van Ur, waar Abraham de sterren telde, zag ik je staan als pelgrim tussen pelgrims, Jorge, en begreep de subtiële revolutie die je belichaamde. Niet in dogma's of decreten lag je grootste kracht, maar in gebaren – de buiging voor een imam, het gebed naast een rabbijn, de omhelzing van een orthodoxe patriarch – momenten waarin theologie vlees werd en abstractie transformeerde tot ontmoeting. Je critici zagen slechts compromis waar jij mogelijkheden zag, verwarring waar jij zaadjes plantte. Door de eeuwen heen heb ik vele pausen gekend die verdedigden wat de kerk bezat, maar weinigen die zo moedig het risico namen om op zoek te gaan naar wat nog gevonden moest worden in de ogen van de ander. Ik zag hoe je soms twijfelde aan de juistheid van je pad wanneer beschuldigingen van syncretisme en relativisme je troffen, maar ik zag ook hoe je terugkeerde naar je diepste intuïtie – dat God groter is dan onze definities, en dat ware universaliteit niet wordt gevonden in dominantie maar in ontmoeting.

De laatste adem

De winter van 2025 was bijzonder streng in Rome. Koude winden uit het noorden brachten ijzige temperaturen naar de Eeuwige Stad, en zelfs de dikke muren van Casa Santa Marta konden de kilte

niet volledig buiten houden. Voor de bijna 89-jarige Franciscus werden de fysieke uitdagingen steeds zwaarder. Jaren van longproblemen, darmoperaties, knieproblemen en de eenvoudige realiteit van een verouderend lichaam eisten hun tol. Toch weigerde hij zijn tempo significant te vertragen.

"De Heer zal me laten weten wanneer het tijd is," antwoordde hij stevast op vragen over een mogelijk aftreden, met de wrange humor die hem kenmerkend was. "Tot die tijd moet ik mijn werk blijven doen." En dat deed hij, ondanks toenemende vermaningen van zijn artsen en naaste medewerkers om zijn agenda te verlichten. In januari 2025 had hij nog een uitputtende reis naar Zuidoost-Azië ondernomen, waar hij Indonesië, Papoea-Nieuw-Guinea en Singapore bezocht, voortbouwend op zijn langdurige aandacht voor de periferie van de wereldkerk.

De eerste signalen dat zijn gezondheid kritiek werd, kwamen begin maart 2025. Tijdens een woensdagaudiëntie op het Sint-Pietersplein moest de paus onverwacht stoppen met spreken toen hij een ernstige hoestbui kreeg. Zijn medewerkers wuifden het incident aanvankelijk weg als een milde luchtweginfectie, en Franciscus zelf probeerde bezorgdheid te temperen door de volgende dag via sociale media te berichten: "Een beetje verkouden, niets ernstigs. Blijf bidden voor degenen die echt lijden in de wereld."

Maar achter de schermen was de situatie complexer. Franciscus' oude longprobleem, ontstaan door een infectie in zijn jeugd die had geleid tot de verwijdering van een deel van zijn long, maakte hem bijzonder kwetsbaar voor respiratoire infecties. De artsen van het Vaticaan diagnosticeerden een ernstige longontsteking en drongen aan op ziekenhuisopname, maar de paus bleef weerstand bieden, erop staand dat hij in Santa Marta kon worden behandeld.

Een week later, op 14 maart, ging Franciscus met tegenzin akkoord met opname in het Gemelli-ziekenhuis voor intensievere behandeling nadat de antibiotica onvoldoende effect hadden gehad. De officiële verklaring van het Vaticaan bleef terughoudend, verwijzend naar een "respiratoire aandoening die enkele dagen observatie vereist." Wereldwijd begonnen katholieken te bidden voor zijn herstel, en berichtgeving over zijn gezondheidstoestand domineerde voorpagina's en nieuwsuitzendingen.

In het ziekenhuis bleef Franciscus, zelfs vanaf zijn ziekenhuisbed, betrokken bij kerkzaken. Hij ontving een kleine stroom bezoekers, dicteerde brieven aan zijn secretarissen, en hield zelfs een korte audiëntie met een delegatie jonge milieu-activisten die hij al maanden eerder had beloofd te ontmoeten. "Hij bleef werken tot het laatste moment," herinnerde kardinaal-staatssecretaris Pietro Parolin zich later. "Zelfs wanneer zijn lichaam zwakte vertoonde, bleef zijn geest scherp en zijn hart volledig toewijdt aan zijn missie."

Tegen 20 maart was zijn toestand echter drastisch verslechterd. De longontsteking, gecompliceerd door zijn leeftijd en voorafgaande gezondheidsproblemen, had geleid tot ernstig respiratoir falen. Artsen plaatsten hem op ondersteunende zuurstof terwijl ze worstelden om de infectie onder controle te krijgen. Die avond bediende kardinaal Angelo De Donatis, de vicaris van Rome, hem de ziekenzalving, het sacrament dat vroeger het laatste oliesel werd genoemd.

In de vroege ochtenduren van 21 maart, op het moment dat de lente officieel begon op het noordelijk halfrond, riep Franciscus enkele van zijn naaste medewerkers bij zich. Volgens getuigenissen van aanwezigen was hij opvallend vredig, zelfs terwijl zijn ademhaling steeds moeizamer werd. "Zelfs nu blijft hij ons verrassen," fluisterde een zuster die bij zijn bed waakte. "Hij behoudt zijn vrede, zelfs bij de poorten van de dood."

Rond vijf uur in de ochtend, vertellen ooggetuigen, vroeg Franciscus onverwacht om pen en papier. Met een hand die nauwelijks nog de kracht had om de pen vast te houden, schreef hij een laatste boodschap van slechts enkele woorden: "Gracias por todo. Perdón por tan poco." ("Bedankt voor alles. Vergeef me voor zo weinig.") Deze woorden, geschreven in zijn moedertaal Spaans, zullen later iconisch worden als zijn laatste testament.

Om 5:41 uur, terwijl een zachte regen over Rome viel, ademt Paus Franciscus zijn laatste adem uit, omringd door een kleine groep naaste medewerkers, artsen en verpleegkundigen. Het is een bescheiden einde voor een man die bescheidenheid tot kenmerk van zijn pausschap had gemaakt.

Kardinaal-staatssecretaris Parolin maakt het officiële nieuws bekend in een korte verklaring om 7:30 uur: "Met verdriet deel ik met u mee dat de Heilige Vader Franciscus kort voor dageraad is teruggekeerd naar het huis van de Vader. Hij stierf vredig, zoals hij heeft geleefd, vol vertrouwen in Gods barmhartigheid."

De reactie op zijn overlijden is een wereldwijde golf van rouw die religieuze en culturele grenzen overschreed. Kerkklokken luidden door heel Rome en in kathedralen wereldwijd. Staatshoofden uit alle continenten brachten eerbetoon. Maar misschien het meest treffend zijn de vele spontane bijeenkomsten van gewone mensen – in sloppenwijken in Buenos Aires, op pleinen in Europese steden, in parochiezalen van dorpskerken in Afrika en Azië – die samenkomen om een man te herdenken die hen had aangesproken met eenvoud en authenticiteit.

Terwijl dit ebook vandaag, op 21 april 2025, de dag van zijn overlijden wordt gepubliceerd, stromen de eerste reacties van over de hele wereld binnen. Het nieuws is nog vers, de tranen nog nat. De officiële rouwperiode is zojuist aangekondigd en het Vaticaan maakt zich op voor wat ongetwijfeld een van de grootste begrafenis van deze tijd zal worden.

In de komende dagen zal Franciscus worden opgebaard in de Sint-Pietersbasiliek, waar naar verwachting honderdduizenden gelovigen langs zijn lichaam zullen trekken om een laatste eerbetoon te brengen. Volgens zijn eigen wensen, gespecificeerd in zijn testament dat vanmorgen is geopend, zal hij rusten op een eenvoudige houten baar, gekleed in de simpele witte pauselijke gewaden die hij in het leven verkoos boven meer extravagante opties. Naast hem zal zijn gebedboek liggen, versleten door dagelijks gebruik, en zijn ijzeren kruisbeeld dat hij als bisschop droeg en nooit heeft vervangen door een gouden versie.

De begrafenisceremonie is gepland voor 25 april, de dag waarop de kerk normaal gesproken de evangelist Marcus herdenkt, en zal naar verwachting wereldleiders en religieuze vertegenwoordigers uit een ongekennd breed spectrum trekken. In wat een historische gebeurtenis belooft te worden, heeft emeritus paus Benedictus XVI (die Franciscus dus heeft overleefd) aangegeven een deel van de ceremonie te willen presideren, een symbolische verzoening die de ongewone situatie van twee pausen weerspiegelt. Kardinaal Luis Antonio Tagle van de Filipijnen is gevraagd de preek te geven, een keuze die Franciscus' speciale band met de kerk in Azië onderstreept.

Na de ceremonie wordt Franciscus, op zijn eigen verzoek, niet in de crypte onder de Sint-Pieter begraven, maar in een eenvoudig graf in de Basiliek van Santa Maria Maggiore, naast de Mariaporticoon waaraan hij een bijzondere devotie had. Het is een laatste uiting van zijn nederigheid en zijn verlangen om dicht bij het hart van het gewone volk te blijven, zelfs in de dood.

Met Franciscus' overlijden komt een einde aan een buitengewoon tijdperk in de kerkgeschiedenis, maar zijn invloed zou voortduren in de vele zaadjes die hij had geplant. Zijn pausschap heeft niet alleen de institutionele structuren van de kerk beïnvloed, maar ook – en misschien belangrijker – de manier waarop velen het wezen van het christelijk geloof en de missie van de kerk in de moderne wereld beginnen te begrijpen.

Zijn nadruk op barmhartigheid boven rigiditeit, nabijheid boven afstandelijkheid, dialoog boven dogmatisme, en het concrete boven het abstracte, vertegenwoordigen niet zozeer een radicale theologische breuk als wel een heroriëntatie van pastorale prioriteiten. "Franciscus heeft ons niet een nieuwe kerk gegeven," reflecteert een theoloog kort na zijn dood, "maar hij heeft ons geholpen om te herontdekken wat de kerk altijd al had moeten zijn."

De synodale processen die hij in gang heeft gezet, gaan door na zijn dood, waarbij kerken wereldwijd experimenteren met nieuwe vormen van luisteren en gezamenlijke onderscheiding. De hervormingen die hij heeft doorgevoerd in de Romeinse Curie blijken duurzamer dan velen hebben verwacht, met een nieuwe generatie kerkleiders die zijn gevormd door zijn visie op dienend leiderschap.

Zijn sociale leer, met name zijn krachtige oproepen tot actie tegen klimaatverandering en tot meer humane behandeling van migranten, blijft resoneren in het publieke discours, zelfs onder degenen die niet religieus waren. "Wat hem onderscheidde," merkt een seculiere commentator op, "is zijn vermogen om morele vraagstukken te articuleren op een manier die verstaanbaar was over religieuze en politieke grenzen heen."

Toch is Franciscus' nalatenschap, zoals die van alle grote historische figuren, complexer dan enige samenvatting kan vatten. Voor sommigen is hij een profetische hervormer die de kerk nieuw leven inblies; voor anderen een verwarrende figuur die te veel verandering te snel heeft doorgedrukt. Voor velen is hij simpelweg een authentieke getuige van Christus in een cynische tijd, een man wiens leven en woorden een echo vormen van het evangelie dat hij predikte.

Misschien wordt zijn blijvende invloed het best gesymboliseerd door een eenvoudig fenomeen dat zich in de jaren na zijn dood ontwikkelt. In parochies, ziekenhuizen, vluchtelingenkampen en sloppenwijken wereldwijd verschijnen kleine, onofficiële heiligdommen met zijn foto, vaak versierd met handgeschreven citaten uit zijn toespraken en brieven, en omringd door kaarsen en bloemen. Het zijn niet de grootse monumenten die zijn voorgangers kregen, maar bescheiden tekenen van genegenheid van gewone mensen die in hem een herder hebben herkend die ruikt naar zijn schapen.

In december 2026, minder dan twee jaar na zijn dood, zette zijn opvolger, Paus Leo XIV, de eerste stap in het zaligverklaringsproces voor Franciscus, daarmee het traditonale vijfjarig wachtperiode terzijde schuivend. "De heiligheid van Franciscus," verklaarde Leo, "is al betuigd door de sensus fidelium, de intuïtie van het gelovige volk, die hem herkent als een authentieke volgeling van Christus."

Deze stap naar mogelijke canonisatie was een formele erkenning van wat velen al wisten: dat de jongen uit Buenos Aires, die opgroeide tot de herder van Rome en de wereld, in zijn eenvoud en barmhartigheid iets van het goddelijke had weerspiegeld. Hij was niet perfect geweest – iets dat hij zelf herhaaldelijk erkende – maar in zijn imperfectie had hij anderen geholpen om de barmhartigheid te ontdekken die hij zelf zo diep had ervaren.

Jorge Mario Bergoglio, Paus Franciscus, heeft een leven geleefd dat in vele opzichten de boog van een wijdere geschiedenis weerspiegelt – van de autoritaire impulsen van zijn vroege jaren, door een periode van diepgaande loutering en zuivering, naar een rijpere visie van inclusieve barmhartigheid. Zijn persoonlijke reis is verweven geraakt met die van de kerk zelf, en in zijn worsteling om een instituut met een geschiedenis van tweeduizend jaar te navigeren, heeft hij zowel de mogelijkheden als de beperkingen van verandering ervaren.

Deze Paus stond bekend om zijn eenvoud en droeg in plaats van de traditionele rode pauselijke schoenen, die symbool staan voor het martelaarschap, afgetrapte zwarte schoenen. Tijdens zijn begrafenis op 26 april 2025 in de Sint-Pietersbasiliek lag hij in zijn sobere kist met deze kenmerkende, versleten zwarte schoenen aan, een bewuste keuze die zijn bescheiden levensstijl en afwijzing van luxe weerspiegelde. De plechtigheid, geleid door kardinaal Giovanni Battista Re, trok meer dan 200.000 mensen, waaronder 130 buitenlandse delegaties en 55 staatshoofden. Franciscus, die maandag overleed, hervormde zelf het ritueel voor een eenvoudige uitvaart met één kist, en zijn zwarte schoenen onderstreepten deze visie. De ceremonie werd zwaar beveiligd met een vliegverbod boven Rome en een afgesloten Sint-Pietersplein. De paus wordt begraven in de Basilica Santa Maria Maggiore. Wereldleiders zoals Donald Trump en royals zoals het Belgische en Spaanse koningspaar waren aanwezig, maar Nederland stuurde premier Schoof en minister Veldkamp, geen Oranjes, vanwege Koningsdag. De uitvaart was live te zien op NPO 2 met commentaar van Stijn Fens.

Fluistering van de Schaduw: In die laatste momenten, terwijl het leven uit je aardse lichaam vloeide, was ik bij je, Jorge, zoals ik altijd ben geweest. Ik zag hoe je ogen opkeken naar een licht dat anderen niet konden zien, en hoorde je laatste gefluisterde woorden die niet door menselijke oren werden geregistreerd. Je nalatenschap is niet wat je hebt gebouwd of geschreven, maar wat je hebt vrijgemaakt in het hart van anderen – de moed om barmhartig te zijn, de vrijheid om imperfectie te omhelzen, het vertrouwen om zich eerst te identificeren als beminde voordat men zich identificeert als zondaar. Ik was getuige van je gebroken momenten en je glorieuze momenten, je twijfels en je zekerheden, de tijden dat je schitterde in het volle licht en de tijden dat je wegkroop in schaduwen van angst. En in al deze toestanden bleef je fundamenteel dezelfde – een mens die probeerde trouw te zijn aan wat hij als waarheid erkende. Nu ben je overgegaan naar wat je altijd het grootste mysterie noemde, de ontmoeting met goddelijke barmhartigheid die alle menselijke categorieën transcendeert. Je hebt je plaats ingenomen in de grote gemeenschap van getuigen, terwijl de kerk en de wereld die je achterliet doorgaan op het pad dat jij hebt verlicht – niet als een voltooide weg, maar als een uitnodiging om verder te reizen, altijd naar de periferie, altijd naar diepere barmhartigheid, altijd naar God die wacht in het onverwachte.

*** 26 April 2025 - Guide International Digital Services (G.I.D.S)**